

KANSALLINEN KOKOOMUS - LÄHIAJAN TAVOITEOHJELMA

Hyväksytty puoluevaltuustossa 4.-5.3.1988

Lukijalle

Tämä ohjelma on yhteenveto kokoomuksen tärkeimmistä lähiajan tavoitteista ja niiden taustasta. Ohjelma on tarkoitettu olemaan voimassa 1990-luvun puoliväliin saakka.

Toimenpiteinä on lueteltu sellaisia tavoitteita, joita voidaan panna täytäntöön kuluvan ja tätä seuraavan vaalikauden (1987-95) aikana jos riittävä poliittinen tahto ja taloudelliset voimavarat löytyvät.

Ohjelman liitteenä on luettelo kokoomuksen erityisohjelmista ja muista tärkeimmistä kannanotoista, joissa on yksityiskohtaisemmin käsitelty tämän ohjelman aihepiirejä.

Johdanto

Ihmisen merkityksellisin poliittinen kannanotto on hänen oma elämäntapansa ja sen sisältämät valinnat. Siksi ihminen ei voi luovuttaa poliittista vastuutaan toiselle ihmiselle eikä päätöksentekojärjestelmälle.

Tulevaisuus on avoin. Kehityksen suunnan määräämme arvoihin pohjautuvilla valinnoillamme ja päätöksillämme. Toteutettavissa olevan tulevaisuuden vaihtoehdot ja siten aatteellisten kannanottojen merkitys kasvavat, mitä kauemmas tulevaisuuteen suunnitelmat ulotamme.

Kokoomus rakentaa yhteiskuntaa, joka perustuu yksilöllisyydelle ja tasa-arvoisuudelle. Yhteiskunta ei koskaan voi olla valmis, vaan sen parantaminen on aina mahdollista.

Kokoomuksen periaatteita yhteiskunnan kehittämisessä ovat yksilöllisyyden kunnioittaminen, valinnan mahdollisuuksien edistäminen, henkisen ja sosiaalisen turvallisuuden takaaminen ja kansanvaltaisuuden lisääminen. Jokaisen ihmisen perusturvallisuus on välttämätön edellytys todelliselle valinnanvapaudelle. Kokoomuksen aatteellisiin päämääriin kuuluu, että monipuoluejärjestelmä ja mahdollisuus valita myös ei-kokoomuslaisia tavoitteita säilyvät.

Kokoomuslaisen poliittisena tehtävänä on hankkia tietoa yhteiskunnasta, keskustella politiikan ilmiöistä, etsiä uusia arvoja ja päämääriä sekä pyrkiä ratkaisemaan yhteiskunnallisia ongelmia, puutteita ja epäkohtia. Oman elämänsä kautta kokoomuslainen muuttaa yhteiskuntaa.

Tulevaisuuden yhteiskunta painottaa osaamista. Meidän on osattava valita elämistemme ja tekemistemme kannalta tärkeä tietopohja ja ajankäyttöämme kehittävät vaihtoehdot, muuttaa elinympäristöämme oikeaan suuntaan ja muodostaa maailmankuvamme ja sitä vastaava elämäntehtävä. Meiltä edellytetään myös enemmän yhteisvastuuta ja sosiaalista

osaamista: meidän tulee osata ratkoa ongelmia, jotka ilmenevät eriarvoisuutena kotimaassamme ja maailmassa, syrjäytymisenä, vieraantumisenä ja yksinäisyytenä.

I. IHMISEN TURVALLISUUS

Yksilöllisyyden perusta

Jokainen ihminen on ainutlaatuinen ja ainutkertainen yksilö. Yksilö on yhteiskunnan tärkein voimavara. Ihmisarvoa ja ihmisten erilaisuutta tulee kunnioittaa riippumatta sosiaalisesta asemasta, sivistystaustasta, asuinpaikasta, arvovalinnoista, sukupuolesta ja rodusta. Jokaisella on oltava oikeus ihmisarvoiseen elämään ja persoonallisuuden kehittymiseen.

Yksilöllisyyden laajentaminen tarkoittaa ihmisen henkisen, toiminnallisen ja taloudellisen vapauden laajentamista, perusturvallisuuden takaamista ja itsekyyden vähentämistä. Yksilöllisyyteen kuuluu myös vastuu lähimmäisestä, ympäristöstä, oman elämäntavan ja tekojen seurauksista sekä tulevaisuudesta.

1. Henkinen turvallisuus

Henkinen turvallisuus perustuu osaltaan poliittisen päätöksenteon onnistuneisuuteen. Vaikka henkistä turvallisuutta ei kaikilta osin voidakaan edistää päätöksiä tekemällä, sen vaikutus kansalaisten hyvinvointiin tulee aina muistaa. Ahdistuneen ihmisen henkinen turvallisuus on puutteellinen, oli ahdistuneisuuden peruste sitten todellinen tai kuviteltu.

Ihmisiä ei suinkaan tule suojella kaikilta ongelmilta eikä etenkään päätöksiä tekemisen rasituksilta. Sen sijaan on pyrittävä siihen, että ihmiset tottuvat käsittelemään ongelmia ja tekemään valintoja. Ihmisen tulee voida luottaa siihen, että hän itse vaikuttaa elämänolojensa kehittymiseen ja vaurastuu omalla työllään.

Yhteiskunta tulee rakentaa sellaiseksi, että se tarjoaa jatkuvasti valinnaisuutta. Tarpeetonta yhdenmukaisuutta on kaihdeettava. Yksilöllisiin valintoihin tulee kannustaa. Omakohtainen luovuuden toteuttaminen parantaa ihmisten itseluottamusta ja oman ainutlaatuisuuden tajuamista.

Poliittisen päätöksenteon tulee tukea ihmisten tunne-elämän kasvua. Ihmisten välisiä suhteita tulee monipuolistaa ja helpottaa eri tavoin. Ongelmien käsittelemistä ja ratkaisemista varten on kehitettävä ihmisten keskinäiseen yhteistoimintaan perustuvia toimintamalleja.

Henkinen turvallisuus riippuu osaksi kunkin omaksumasta käsityksestä maailmasta sekä sen muuttamisesta ja tulevaisuudesta. Maailman- ja minäkuvan jäsentämistä tulee tukea jo peruskoulun antamasta opetuksesta lähtien.

Ympäristökatastrofien, työn ja toimeentulon menettämisen, sodan, ihmissuhteiden särkymisen ja sairauden pelko aiheuttavat suurta ahdistusta. Poliittisilla päätöksillä tulee torjua nämä pelon syyt. Ratkaisujen osoittaminen ongelmiin ja tiedon lisääminen niistä vahvistavat henkistä turvallisuutta.

Henkisen turvallisuuden yhteiskunnallisiin ulottuvuuksiin kuuluu, että kansalaisten pitää voida luottaa historiaan. Vaikka sen tulkinnat muuttuvat, sen tosiseikkojen tulee olla pysyviä ja tarkistettavissa.

Yksilöllisyyden kunnioittaminen edellyttää, että outoakin vakaumusta pitää saada toteuttaa kunhan ei vaaranneta toisen perusoikeuksia.

2. Yksilönsuoja ja oikeusturva

Kansalaisilla tulee olla riittävä ja todellinen oikeusturva, joka perustuu selkeään lainsäädäntöön, riippumattomaan ja luotettavaan oikeuslaitokseen ja hyvään hallintomenettelyyn. Kansalaisilla tulee olla mahdollisuus saada haluamaansa tietoa, ja heitä koskevien ratkaisujen tulee olla nopeita ja perusteltuja.

Hallinnon avoimuutta ja palveluhenkisyttä on parannettava. Asioiden julkista tarkastelua ennen lopullista päätöksentekoa on lisättävä. Valmistelun tarvitsemaa luottamuksellisuutta ei tule käyttää suojan saamiseksi kritiikkiä kohtaan.

Valtion on annettava yksilölle turva toisten kansalaisten oikeudenvastaisia tekoja kohtaan. Poliisin ja tuomioistuinlaitoksen tulee kyetä nopeasti selvittämään ja käsittelemään niille ilmoitetut oikeudenloukkaukset. On parannettava rikoksen uhrin mahdollisuuksia saada korvaus karsimistaan vahingoista.

Yksilönsuoja ja valtion tehtävät ovat aina jonkin verran ristiriidassa. Yhteiskunta tarvitsee yhteisten tehtävien hoitoon tietoja kansalaisista ja joutuu kohdistamaan heihin rajoituksia.

Ihmisten yksityiselämä on suojattava. Tämä sisältää sekä julkisuuden suojan että tietosuojan. Erityisesti on pystyttävä torjumaan julkisuus-suojan loukkaaminen tiedotusvälineiden markkinointikeinoina.

Hallinnollisen vallankäytön sääntelemistä on jatkettava. Hallintotoimien rajat ja muutoksenhakuoikeus on määriteltävä nykyistä selkeämmin. Kansalaisille ei tule asettaa lain määräyksiä ja periaatteita pitemmälle meneviä vaatimuksia ja ehtoja.

Rikollisuutta on vähennettävä poistamalla sen yhteiskunnallisia ja yksilökohtaisia syitä. On myös huolehdittava siitä, että parannetaan vapausrangaistuksen suorittaneiden edellytyksiä yhteiskuntaan palaamiseen.

Lainsäädännön päätehtäviä on yhteiskunnan heikoimpien jäsenien suojaaminen. Tässä joudutaan tekemään kompromisseja holhoamisen ja vahvempien vapauden välillä. Suojaa tarvitsevat monet heikommassa asemassa tai tosiasiallisia valinnanmahdollisuuksia vailla olevat kansalaiset ja kansalaisryhmät.

Toimenpiteet:

- *julkisten palvelujen saatavuutta on parannettava alueellisesti ja tarjoamalla tavallisimpia hallintopalveluja myös iltaisin. Asiakas-neuvontaa on kehitettävä edelleen.*
- *hallinnolliset normit on annettava sellaisessa muodossa, että niiden järkevään soveltamiseen jää mahdollisuus*

- *on järjestettävä asianosaiselle mahdollisuus saattaa hallintotuomioistuimen ratkaistavaksi, perustuuko viranomaisten yksittäinen määräys tai vaatimus lakiin*
- *rangaistuksia on lievennettävä lähemmäs länsimaista käytäntöä. Rangaistusten ankaruus tulee saattaa nykyistä paremmin vastaamaan tehdyn rikoksen vakavuutta ja kansalaisten oikeustajua.*
- *vaihtoehtoisia rangaistusmuotoja on otettava käyttöön. Yhdyskuntapalvelurangaistusta ja arestia on käytettävä etenkin nuorten ja ensikertalaisten rikoksentehtäjäiden rangaistuksena.*
- *kiinnijäämisen riskiä talousrikollisuudessa on lisättävä parantamalla tutkimusresursseja*
- *kokeiluluonteista sovittelua rikosasioissa on laajennettava alueellisesti*
- *oikeusturvan parantamiseksi on nopeutettava esitutkintaa ja saatettava todistajille maksettavat korvaukset ajan tasalle*
- *kotiväkivallan torjumiseksi on parannettava yhteistyötä poliisin ja sosiaaliviranomaisten välillä ja järjestettävä turvakoteja ja lasten palvelupuhelimia*
- *kansalaisten turvallisuuden ja oikeusturvan parantamiseksi on poliiseja lisättävä rikostutkintaan ja järjestyksenvalvontaan*

3. Sosiaaliturva

Sosiaalipolitiikan tavoitteena on parantaa kansalaisten aineellista, henkistä ja fyysistä turvallisuutta ja edistää tasa-arvoisuutta. Keskeisintä tässä on kattavan perusturvan aikaansaaminen, vähimmäistulojen korottaminen ja kulutustason nykyistä parempi tasoittaminen elämän eri vaiheiden kesken.

Nykyisen sosiaaliturvan suurimpia puutteita ovat vähimmäisturvan tasoerot ja aukot, väliinputoaminen sekä järjestelmän monimutkaisuus. Perhekustannuksia on tasattu aivan liian vähän, mikä osaltaan on vaikuttanut syntyvyyden merkittävään alenemiseen. Näiden korjaamiselle ei valtiontalous saa asettaa esteitä.

Perusturvaa tulee parantaa ensi sijassa poistamalla siinä olevat aukot ja korottamalla pienimpiä vähimmäisetuuksia. Sosiaaliturvan tulee edelleen antaa myös ansiosidonnainen toimeentulosuoja yllättävistä elämäntilanteista aiheutuvia riskejä kohtaan. Järjestelmää tulee samalla yksinkertaistaa mm. korvaamalla verovähennyksiä suorilla tulonsiirroilla.

Julkisen vallan tehtävänä on vastata peruspalvelujen tuottamisesta. Käytännön toteuttamistapa on valittava eri vaihtoehdoista laadun ja kustannusten edullisuuden mukaan.

Peruspalvelujen valinnaisuutta on lisättävä. Niiden hankkimiseen kunkin harkitsemalla tavalla ja yhteiskunnan normaalin tuen saamiseen tähän tulee olla oikeus.

Toimenpiteet:

- *perustoimeentulojärjestelmästä on säädettävä puitelaki, jolla nykyiset järjestelmät yhdistetään asteittain ja niiden aukot täydennetään*
- *yhteiskunnan sosiaalisten peruspalvelujen - kuten päivähoito, kotipalvelut - saatavuus on taattava yhtäläisenä jokaiselle tulotasosta, äidinkielestä ja asuinpaikasta riippumatta, vaikka niiden hinnoittelu perustuisikin saajan maksukykyyn. Kunnallisten päivähoitopalvelujen vajeus on poistettava pikaisesti.*

- *perhekustannusten tasaamista on lisättävä ja yksinkertaistettava lapsilisäjärjestelmän pohjalta*
- *perheiden on todella voitava valita tarkoituksenmukaisin lastenhoitotapa, jota yhteiskunta tukee yhdenveroisesti valinnasta riippumatta*
- *perhe-eläkelakia on muutettava painottamalla lasten osuutta sekä tehtävä mies- ja naislesket tasa-arvoisiksi.*
- *ennalta ehkäisevää sosiaalityötä (mm. koti- ja neuvontapalveluja) on laajennettava myös yksityisten palvelujen ja itse järjestetyn toiminnan suuntaan. Erityisesti vanhusten avopalveluja tarjoamalla voidaan välttää ennen aikaista laitostumista ja parantaa elämisen laatua.*
- *eläkejärjestelmä on säilytettävä kaksijakoisena siten, että se koostuu peruseläkkeestä ja ansioeläkkeestä, jotka ovat sidotut eläkeindeksiin. Eläkevastuut on katettava riittävällä ja tuotoltaan turvatulla rahastoinnilla.*
- *opiskelijoille on luotava perustoimeentuloturvajärjestelmä kehittämällä opintorahamuotoista opintotukea*
- *kunnallisen raittiustyön järjestämiseksi tulee lisätä kunnallista päätösvaltaa. Päihdeongelmallisille on taattava oikeus hoitoon ja kuntoutukseen.*

4. Terveysturva

Terveys on inhimillinen voimavara, joka antaa edellytyksiä täysipainoiseen elämään - se ei ole pelkästään sairauden tai vammojen puuttumista. Yksilöllä itsellään on ensisijainen vastuu terveytensä kehityksestä. Yhteiskunnan on suojeltava ihmisen terveyttä ulkoisilta vaaroilta, annettava tukea sen häiriytyessä ja edistettävä mahdollisuuksia terveisiin elämäntapoihin.

Kansalaisten mahdollisuuksia fyysiseen ja henkiseen vireyteen tulee edistää jo terveyssyistä. Päivittäiseen elämään tulee voida vaivattomasti yhdistää liikunta. Henkiset virikkeet tulee turvata mm. monipuolisella viestinnällä. Samalla on varmistettava, että ravintomme ja elinympäristömme säilyvät puhtaina.

Kansanterveyden paraneminen ei enää riipu pääosin terveyspalvelujen kehittämisestä vaan sosiaalisesta ja fyysisestä ympäristöstä. Terveysturvoissa on vahvistettava edelleen perusterveydenhuoltoa ja ehkäisevää terveydenhuoltoa.

Erikoissairaanhoidon voimavaroja on lisättävä. Erityisesti tulee painottaa elintapakasvatusta ja ympäristöterveydenhuoltoa. Tämä edellyttää toimivampia yhteyksiä mm. perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon välillä sekä terveydenhuollon ja ympäristöviranomaisten välillä.

Julkisen vallan tulee taata terveydenhuollon peruspalvelut tasaveroisesti kaikille kansalaisille alueellisista ja sosiaalisista eroista riippumatta. Monipuolista kansanterveystyötä ja terveyskeskusten toimivuutta on kehitettävä maan kaikissa osissa.

Terveydenhuoltopalvelujen kysyntä kasvaa edelleen ja terveydenhuolto vaatii yhä enemmän rahaa sekä työvoimaa. Tähän vaikuttavat erityisesti väestön vanheneminen, hoitomenetelmien kehittyminen ja terveydenhuollon työvaltaisuus. On tärkeitä mitoittaa palvelut oikein laadultaan ja määrältään, jotta käytetyillä resursseilla saadaan paras mahdollinen tulos. Terveysturvoissa kokonaisuus on rakennettava siten, että julkiset ja yksityiset palvelut kuuluvat siihen tasa-arvoisina.

Terveydenhuoltojärjestelmän on korostettava ihmisten ensisijaista vastuuta omasta terveydestään. On tuettava kansalaisten omaehtoisia toimintoja ja itsenäistä palvelujen hankintaa terveytensä tueksi.

Toimenpiteet:

- *terveydenhuollon avopalvelujen ja pitkäaikaissairaiden hoitomahdollisuuksien lisääminen ovat tässä vaiheessa tärkeimmät terveydenhuollon kehittämistavoitteet. Hoidon porrastus on toteutettava myös vanhustenhuollossa.*
- *Sairausvakuutuksen tason jälkeensä jääneisyys on korjattava ja sairausvakuutuksen kattavuutta on laajennettava, jotta ihmisten todellinen valinnanvapaus lisääntyy*
- *leikkausjonojen poistamiseksi on tehostettava sairaaloiden käyttöä ja tarvittaessa lisättävä ostopalveluja*
- *sairaanhoitopalvelujen alueellista saatavuutta on parannettava lisäämällä hoitohenkilökunnan virkoja ja koulutusmääriä sekä kehittämällä työoloja ja palkkausta. Ammatillista koulutusta kehittämällä ja jatkuvalla täydennyskoulutuksella on huolehdittava siitä, että henkilökunnan ammattitaito vastaa kulloisiakin tehtäviä.*
- *erikoissairaanhoidon palvelujen saatavuutta on parannettava siten, että väestö voi käyttää lähimmän keskussairaalan palveluja. Ostopalveluja on käytettävä, kun se on taloudellisesti tai toiminnallisesti tarkoituksenmukaista tai kun oma kapasiteetti ei riitä välttämättömien palvelujen tuottamiseen.*
- *sairalamenojen kasvua on hillittävä kehittämällä hoitomenetelmiä, seuraamalla tarkoin yksikkökustannuksia, rationalisoimalla henkilökuntarakennetta, nopeuttamalla potilaskiertoa*
- *terveydenhuollon alueellista hallintoa on rationalisoitava yhdistämällä päällekkäiset organisaatiot*
- *sairaanhoidossa on painotettava potilaan ja hänen perheensäkin hoitamisesta kokonaisuutena*
- *terveydenhuoltohenkilökunnan hallinnollisia tehtäviä on vähennettävä*
- *erikoishammashoitopalvelut on järjestettävä kattaviksi. Aikuisväestön hammashoito on turvattava sairausvakuutusta kehittämällä.*
- *huumeiden käytön estämiseksi on niitä koskevaa terveystieteistä tehostettava. Tarvittaessa on mahdollista turvautua myös tahdonvastaiseen hoitoon.*
- *lääkkeiden liiallista ja tarpeetonta käyttöä on vähennettävä terveystieteiden avulla. Varsinaisen väärinkäytön valvontaa on lisättävä.*
- *lähiliikuntapalveluja tulee kehittää kansalaisten terveyden ylläpitäjänä*
- *liikenneonnettomuuksien vähentämiseksi on laajennettava liikennekasvatusta, parannettava liikennevalvontaa, kaupunkien joukkoliikennettä, liikenneväyliä ja kevyen liikenteen verkostoa*

5. Työ ja toimeentulo

Aineellinen hyvinvointimme perustuu työhön. Parhaimmillaan työ antaa myös monipuoliset mahdollisuudet vaikuttamiseen, luovaan toimintaan ja itsensä kehittämiseen. Ihmisten tulee voida olla aidolla tavalla ylpeitä työstään.

Työllä on tärkeä sosiaalinen merkitys yksilön ja yhteisön suhteissa. Työ on perinteisesti myös omanarvontunnon oleellinen perusta. Siten työllisyys vahvistaa aineellisen ohella myös henkistä turvallisuutta.

Työn käsite on supistunut siten, että vain toiselle tehtyä palkallista työtä pidetään työnä. Kuitenkin kaikki toisten ihmisten tai yhteiskunnan hyväksi tehty työ on arvokasta. Siten yhteiskunnan on perusteltua tukea taloudellisesti esimerkiksi omaisten kotihoitoa, opiskelua ja taiteellista luomistyötä. Joka tapauksessa kansalaisten perustoimeentulo on taattava riippumatta siitä, tekevätkö ansiotyötä.

Työtehtävien sisältö muuttuu yhä nopeammin. Siksi koulutus kehittyy sen olennaiseksi osaksi: työ on samalla uuden oppimista. Työhön liittyvä jatko- ja uudelleen koulutus tulee tehdä kaikille myös käytännössä toteutuvaksi oikeudeksi.

Työn avulla syntyvä tuotanto luo yhteiskunnan aineellisen vaurauden. Valtaosa ihmisistä haluaa edelleen parantaa omaa elintasoaan. Tämä edellyttää tuottavuuden nousua niin yksityisessä kuin julkisessakin hyödykkeiden ja palvelujen tuotannossa. Tuottavuuden lisäämisessä on valittava ne keinot, jotka samalla tukevat työnteon muuttamista yksilöllisemmäksi ja henkisesti turvallisemmaksi.

Työn tuloksellisuus riippuu entistä enemmän tekijän omasta motivaatiosta. Suuri kiinnostus varhaiseläkkeelle siirtymiseen on usein seurausta siitä, että työ on ollut liian rasittavaa eikä se ole antanut riittävästi sisältöä elämään. Työnteon motivaatiota ja sitä kautta tuloksellisuutta voidaan parantaa myös soveltamalla uusia johtamistapoja, lisäämällä työtehtävien itsenäisyyttä ja tulokseen perustuvia palkkausjärjestelmiä.

Rakennemuutos vapauttaa jatkuvasti työvoimaa pääasiassa maatalouden ja teollisuuden piiristä ja uusia tuotteita valmistavassa teollisuudessa. Uudet työpaikat keskittyvät eri puolilla maata sijaitseviin eri suuruisiin kasvukeskuksiin, joiden kehittymistä on monipuolisin toimenpitein tuettava. Yritysten on kansainvälistyttävä, sillä uusien palveluiden ja tuotteiden markkina-alue on koko maailma. Osaaminen on avainasemassa.

Tilalle syntyy uusia työmahdollisuuksia erityisesti sekä julkisen että yksityisen palvelutuotannon piirissä. Työtehtävien luonne muuttuu samalla monipuolisemmaksi ja vaativammaksi. Rakennemuutoksen hallitseminen edellyttää sekä yksilökohtaista että seudullista varautumista muutoksiin. Keskeisimpiä ovat tällöin koulutustason parantamiseen tähtäävät toimenpiteet.

Työttömyyden torjumiseksi on peruskoulutuksen annettava hyvä pohja uusien ammattien oppimiselle. Talouselämän mukautumiskykyä on myös parannettava. Näiden rinnalla on kehitettävä työttömyysturvaa ja työvoimapalveluja sekä estettävä erityistoimin pitkäaikaistyöttömyys.

Työnantajien ja työntekijöiden välisten eturistiriitojen sääntelyssä tarvitaan työmarkkinajärjestöjä. Ammatillisen järjestäytymisen roolin säilymiseksi myönteisenä on lisättävä järjestöjen poliittista riippumattomuutta ja kehitettävä jäsendemokratiaa.

Nykyinen tulopoliittinen mekanismi sisältää jäykkyydestä aiheutuvia ongelmia. Keskitettyä sopimusmenettelyä on kehitettävä lisäämällä toimiala-, alue- ja työpaikkakohtaista liikkumavaraa. Järjestelmän säilyminen edellyttää sopimusten sitovuuden parantamista.

Toimenpiteet:

- *opintovapaata on kehitettävä pitemmäksi, taloudellisesti turvatuksi ja myös itseisarvoisen opiskelun sallivaksi*
- *ns. sapattivuoden viettämistä varten on luotava mahdollisuus verotettavien tulojen tasaamiseen eri vuosien kesken*
- *uuden tekniikan soveltamisen työpaikoilla on tukeuduttava neuvottelu- ja sopimusmenettelyyn, joka turvaa sekä työsuhteiden jatkumisen että tekniikan hallitun ja joustavan käyttöönoton*
- *on kehitettävä joustavan työajan järjestelyjä, joiden puitteissa työntekijällä on yhä laajempia mahdollisuuksia valita työaikansa jaksottaminen ja pituus*
- *työntekijän niin halutessa on hänelle pyrittävä järjestämään mahdollisuus osa-aikatyöhön. Osa-aikatyön sosiaaliturva on kehitettävä samoin perusteiden määräytyväksi kuin yleistä työaika noudattavilla*
- *joustavan eläkeiän ja osa-aikaeläkkeen käyttöönottoa on edistettävä yksilöiden erilaiset elämäntilanteet ja työkyvyn huomioonottavina järjestelminä*
- *työaika on lyhennettävä ala- ja tehtäväkohtaisesti. Lyhentäminen tulee painottaa niihin tehtäviin, jotka ovat henkisesti ja fyysisesti rasittavimpia, pienten lasten vanhempien työhön, vanhempainloman pidentämiseen ja opintovapaa-oikeuden laajentamiseen*
- *työkykyisten vammaisten oikeus työhön on turvattava esimerkiksi kannustamalla työnantajia työllistämään heitä jakamalla aiheutuvat kustannukset yhteiskunnan ja työnantajan kesken*
- *psykkistä työsuojelua on edistettävä mm. rikastuttamalla ja vaihtelemalla työtehtävien sisältöä*
- *miesten ja naisten palkkauksen tasa-arvoisuus on toteutettava*
- *yksilöllisen työsuhteturvan kehittämisessä on pyrittävä jatkuvuusperiaatteen toteutumiseen sitä kautta, että riita-asiat ratkaistaan irtisanomisajan kuluessa*
- *työttömyysturvaa tulee kehittää siten, että työssä oleminen on aina edullisempää kuin työttömäksi jättäytyminen. Työttömien toimeentuloturva on parannettava osana perustoimeentulojärjestelmää.*
- *työvoimahallinnon tulee keskittyä välittämään työvoimaa ja osoittamaan koulutuspaikkoja. Työkyvyttömiä ja pelkän toimeentuloturvan hakijoita varten on jo omat tukimuotonsa.*
- *työvoiman hakeutumista työvoimapula-aloille edistetään mm. ohjauksella ja koulutuksella*

6. Terveellinen ympäristö

Ihmisen toiminta on aiheuttanut jo vakavia häiriöitä luonnon uusiutumiskykyyn ja elinvoimaisuuteen. Elämän moninaisuus ja ihmiskunnan tulevaisuus edellyttävät toimenpiteitä maapallon ekologisen kehityksen kääntämiseksi parempaan.

Merkittävä osa vauraudestamme perustuu luonnonvarojen hyödyntämiseen. Niiden käytössä ei saa pyrkiä yksin liiketaloudelliseen edullisuuteen. Sen ohella on otettava huomioon myös toiminnan muut aineelliset ja henkiset kustannukset ja sen vaikutus ympäristöön. On varmistettava, että aiheuttaja joutuu maksamaan tuottamansa haitat.

Energiaa ja raaka-aineita säästävien tuotantomenetelmien edistäminen, materiaalin kierrätys ja jätteiden hyötykäyttö ovat ympäristönsuojelun perusvaatimuksia. Ympäristöstävällisiä ratkaisuja teollisuudessa, muussa elinkeinotoiminnassa ja

liikenteessä on edistettävä mm. verotuksellisin keinoin. Tavoitteeksi on asetettava kestävä raaka-aine- ja energiatalouden hahmottaminen ja siihen siirtyminen.

Ihmisillä on oltava mahdollisuus virkistäytyä luonnossa. Suomen erityistehtävänä on säilyttää Euroopan viimeisiä koskemattomia erämaita. Luonnonsuojelualueiden ja jälkipolville Korvattavien arvokkaiden luontokohteiden lunastamista on vauhditettava ja tähän varattava riittävät määrärahat. Myös yksittäiset uhanalaiset eliölajit on pyrittävä pelastamaan.

Ympäristönsuojelu on tehokkainta ja edullisinta etukäteen. Sen tulee siksi sisältyä jo kaikkeen päätöksentekoon. Ympäristöongelmien liiallista eriyttämistä omaksi sektorikseen on varottava.

Ympäristöonnettomuuksien nopeaan torjuntaan on luotava kattava valmius.

Toimenpiteet:

- *ympäristönsuojelun vaatimukset on otettava huomioon kaikessa tuotannollisessa toiminnassa. Uusien tuotantomenetelmien, materiaalien ja kemiallisten aineiden ympäristövaikutukset on selvitettävä riittävän varhaisessa vaiheessa.*
- *verotuksellisin keinoin on tuettava ympäristönsuojeluinvestointeja, jätteiden hyötykäyttöä, materiaalien kierrätystä sekä ympäristöä säästäviä tuotantomenetelmiä ja energiamuotoja*
- *Suomen on edistettävä kansainvälisten sopimusten aikaansaamista vesien- ja ilmansuojelusta, jotta kaikki osapuolet ovat yhtäläisessä vastuussa saastumisen ehkäisemisestä. Tässä tarkoituksessa on myös aikaansaattava mm. vesien- ja ilmansuojelun aloilla yhtenäiset normit sekä valvonta- ja seurantajärjestelmät.*
- *rikkipäästöjä on alennettava siten, että 1990-luvulle siirryttäessä päästöt ovat alle puolet vuoden 1980 tasosta. Lisäksi on vähennettävä typen oksideja.*
- *jätehuoltoa on kehitettävä siten, että kansalaisten omatoimisuudella sekä jätteiden kierrätyksellä ja muulla hyötykäytöllä voidaan vähentää kaatopaikoille joutuvan jätteen määrää*
- *ympäristökasvatusta on laajennettava koskemaan koko väestöä*
- *ajoneuvojen päästöjä rajoitetaan edistämällä katalyysaattorien ja lyijyttömän bensiinin käyttöönottoa*
- *ympäristöntutkimusta ja ympäristön tilan seurantaa on lisättävä*
- *valvontaa tehostamalla varmistetaan ongelmajätteiden hävittäminen niitä varten perustetuissa laitoksissa/yrityksissä*
- *luonnonsuojelulakiin on otettava määräykset yksittäisten eläin- ja kasvilajien säilymistä edellyttävistä suojelutoimista*
- *suojeltavien kohteiden lunastamiseen tai muuhun säilyttämiseen on osoitettava riittävät määrärahat. Yksityistä vapaaehtoista rauhoittamista ja rakennussuojelua on kannustettava.*
- *on luotava yhtenäinen ympäristölupajärjestelmä, jossa hankkeen toteuttaminen ei edellytä useiden erillisten ympäristölupien hakemista*
- *säteilyturvakeskuksen toimintavalmiutta onnettomuuksien varalta on vahvistettava*
- *myös pienten kuntien on luotava katastrofivalmius-suunnitelma vaarallisten aineiden kuljetusten varalle*

7. Turvallinen ja viihtyisä asuminen

Asumisen riittävä perustaso on taattava kaikille. Monipuolisuutta ja valinnaisuutta on toteutettava asumista koskevissa ratkaisuisissa. Yhteiskunnan normien ja tuen tulee lisätä asumiskäyttäytymisen ja rakentamistavan yksilöllisyyttä ja moninaisuutta.

Uudisrakentamisen vähentyessä on vanhojen asuinyhteisöjen toimivuuden parantaminen yhä tärkeämpää. Pelkästä maankäytön suunnittelusta on muutoinkin päästävä sosiaalisen yhteisön kehittämiseen kokonaisuutena.

Asukasdemokratialla on vaikutuksensa asumisviihtyvyyteen ja -kustannuksiin, ja sitä tulee siksi kokeilla ja kehittää. Myös vuokralaiset tulee saada mukaan päätöksentekoon ja kustannusvastuuseen esimerkiksi siten, että asukkaat päättävät kiinteistön käytöstä ja omistajat rakennuksen ylläpidosta sekä pääomahuollosta.

Miltei kaikki kotitaloudet tarvitsevat ainakin alkuvaiheessa yhteiskunnan tukea asumiseensa. Valtion ja kuntien on edelleen lainoitettava uustuotantoa, parannettava mahdollisuuksia saada laina vanhan asunnon hankintaan ja kehitettävä perusparannuslainoitusta. Pitemmällä aikavälillä on asumiskustannusten tukeminen sisällytettävä perustoimeentulojärjestelmään.

Omatoimisuutta pientalorakentamisessa ja peruskorjaamisessa tulee edistää. Kuntien tulee kaavoittaa riittävästi omakotitontteja hartiapankkirakentamiseen.

Omistusasunto on asukkaan kannalta pitemmän päälle taloudellisin ja turvallisin asumismuoto. Sen saavuttaminen tulee tehdä mahdolliseksi kaikille niille, jotka pystyvät - tarvittaessa yhteiskunnan kohtuullisella tuella - suorittamaan asumisen pääoma-, ylläpito- ja käyttökustannuksista. Ensiasunnon hankintaan tarvittavan alkupääoman määrää on alennettava.

Vuokra-asunto on monelle kansalaiselle ja kotitaloudelle taloudellisesti realistinen vaihtoehto. Siksi vuokra-asuntoja tulisi olla huomattavasti nykyistä enemmän. Päävastuun vuokra-asuntojen riittävydestä tulee olla valtiolla ja kunnilla. Helpointa ja nopeinta on kuitenkin kannustaa yksityiset kansalaiset ja yhteisöt lisäämään vuokra-asuntojen tarjontaa.

Vuokra-asumisen valitsevat asumismuodokseen myös monet muut kuin pienituloiset. Yhteiskunnalla ei näiden vuokralaisten kohdalla ole erityistä syytä valvoa vuokran tasoa, jonka siksi tulee voida muodostua kysynnän ja tarjonnan pohjalta.

Asemakaavoituksen yhteydessä syntyy arvonnousua ja -laskua. Ne eivät saisi vaikuttaa kaavallisesti parhaan ratkaisun valintaan, ja siksi etujen ja haittojen tasaamiseen on luotava toimiva keino.

Kunnan tulee hankkia etukäteen riittävästi raakamaata tulevaa rakentamista varten niin, että tonttien hinnat pysyvät kohtuullisina.

Toimenpiteet:

- *valtion asuntolainoituksesta tulee poistaa keinotekoiset esteet, jotka ovat johtaneet kohteiden karsimiseen, kustannusten nousuun ja lainamäärärahojen käyttämättä jäämiseen*

- *kuntien on tarjottava kaikille asunnottomille vähintään asuntolatasoinen majoitus*
- *itsehallintoon ja omavastuuseen perustuva asukasdemokratia on mahdollistettava huoneenvuokralaissa ja asunto-osakeyhtiölaissa*
- *rakennussäädöksissä on turvattava riittävien leikki- ja viheralueiden, lähiliikuntapaikkojen sekä autopaikkojen varaaminen kaavoituksessa ja niiden toteuttaminen muun rakentamisen yhteydessä*
- *asuntoalueiden suunnittelua koskevat suoja-alueet on määriteltävä yleisin normein*
- *rakennusoikeuden käsite on määriteltävä yksiselitteisesti*
- *asuinalueiden ja -korttelien yhteistilojen määrälle on asetettava vähimmäistavoite, ja niiden rahoittamiseen, toteuttamiseen ja hallintoon on kehitettävä toimiva juridinen muoto*
- *omaa asuntoa tai asuntotuloa ei tule verottaa. Asuntokaupat ja niitä koskevat kiinnitysvelkakirjat on vapautettava leimaverosta.*
- *asuntolainojen korkojen vähennyskelpoisuutta on suunnattava siten, että se tekee aina mahdolliseksi normaalin asumisväljyyden ja -tason saavuttamisen. Ensi sijassa tämä edellyttää vähennysoikeuden korottamista lapsiluvun mukaan.*
- *rahalaitoslainojen kuolelusta on pyrittävä pidentämään ja painottamaan koronmaksu laina-ajan loppupuolelle*
- *ASP-järjestelmä on kehitettävä koskemaan kaikkia ensiasuntoja. Korkotuen osuus on tärkeämpi kuin säästöpalkkion suuruus. Ennakkosäästöosuus tulee pienentää 10 prosenttiin.*
- *vuokrasäännöstelyä on purettava asteittain. Säännöstelyjen asuntojen rinnalle tulee antaa muodostua vapaavuokraisien asuntokannan.*
- *säännöstellyilläkin vuokrilla tulee pystyä kattamaan ylläpitokustannukset, rakennusten reaaliarvon pieneneminen ja kohtuullinen oman pääoman reaalityttö*
- *asuntojen antamista vuokralle on edistettävä keventämällä vuokratulojen verotusta*
- *katumaksusta on luovuttava*
- *yhteiskunnan tukemissa vuokra-asunnoissa asuvien oikeus tukeen tulee tarkistaa säännöllisesti, jotta vuokra-asunnot ohjautuvat aina tuen tarpeessa olevien käyttöön*
- *asunnon- ja kiinteistönvälityksessä on pidettävä yllä kilpailutilannetta, jotta välityspalkkiot saadaan kohtuullisiksi*
- *asuntohallitus on purettava siten, että lääninhallitusten ja kuntien päätösvaltaa lisätään ja loput tehtävistä siirretään ympäristöministeriöön*

2. DEMOKRATIA

Kansanvallan periaatteet

Demokratian edellytyksenä on ihmisten oikeus vapaaseen mielipiteenmuodostukseen ja oman tahtonsa ilmaisemiseen. Näitä perustuslailla turvattuja oikeuksia on vahvistettava toimenpiteillä, jotka lisäävät kansalaisten mahdollisuuksia osallistua vaikuttavasti päätöksentekoon. Tällä tavoin voidaan kehittää suomalaiselle demokratialle ominaista itsehallinnollisuutta, vähemmistöjen oikeuksien turvaamista ja erilaisten eturyhmien ja aatesuuntien vapaata toimintaa. Myös yksilön vastuuta itsestään, lähiyhteisöstään ja yhteiskunnasta on korostettava.

Ihmisten yksilöllisyys ilmenee myös heidän tavoitteittensa erilaisuutena. Jotta kukaan ei tämän vuoksi joutuisi eriarvoiseen asemaan päätöksenteossa, on se järjestettävä

moniarvoisen demokratian pohjalta. Samalla pitää turvata erityisesti heikoimpien asema ja kaikkien osapuolten tasa-arvoisuus.

Kansalaisten yksilöllisiä tavoitteita tulee sovittaa yhteen kompromisseiksi, jotka eivät ole kenenkään kannalta kohtuuttomia. Neuvotellen on pyrittävä siihen, että erilaiset mielipiteet pääsevät vaikuttamaan poliittisiin päätöksiin saamansa kannatuksen suhteessa. Pelkät enemmistöpäätökset eivät toteuta demokratiaa.

Päätöksentekojärjestelmiä on jatkuvasti kehitettävä. Tavoitteena on, että poliittiset perusoikeudet toteutuvat ja ihmiset osaavat niitä käyttää, vähemmistöjä suojellaan, ristiriidat säännellään, kansalaiset järjestäytyvät aatteellisin perustein, itsehallinnollisuus ja vallan hajautus toteutuvat, ja tietoa saa levittää ja vastaanottaa vapaasti.

Eri ratkaisuvaihtoehtojen poliittinen arviointi ei ole keskeisintä kaikissa yhteiskunnallisissa luottamustehtävissä. Tärkeätä niiden hoitamisessa voivat olla asiantuntemus ja mielenkiinto, joita tällöin on pidettävä luottamushenkilöiden valintaperusteina.

Vallan hajautuksen ihanteena on kaikkien ihmisten vapaaehtoisuuteen ja omaan harrastukseen perustuva päätöksenteko. Edustuksellisen demokratian on turvattava myös niiden ihmisten asema, jotka eivät voi tai halua osallistua yhteisten asioiden hoitamiseen.

1. Valtiollinen demokratia

Suomen yhteiskuntajärjestelmän perusta on vahvistettu hallitusmuodossa ja valtiopäiväjärjestyksessä. Perustuslakien joustavuus on tehnyt mahdolliseksi mukauttaa lainsäädäntö yhteiskunnan ja maailman muutoksiin. Myös perustuslakejamme on jatkuvasti kehitettävä yksilön turvallisuuden ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden lisäämiseksi ja demokratian vahvistamiseksi.

Kansanvalta pohjautuu ihmisten oikeuteen vapaaseen mielipiteenmuodostukseen ja oman tahtonsa ilmaisemiseen. Nämä on turvattava myös käytännössä sekä viestijän että vastaanottajan vapautena. Joukkotiedotuksen sisällöllistä ja aatteellista monipuolisuutta on vahvistettava.

Henkiset, sivistykselliset, taloudelliset ja fyysiset ohjelmalliset perusoikeudet on määriteltävä perustuslaeissa. Niitä ovat mm. oikeusturva ja kuluttajansuoja sekä oikeus turvallisuuteen, toimeentuloon, yksityisyyteen, terveydenhuoltoon, asuntoon, koulutukseen ja terveelliseen elinympäristöön.

Vallanjako lainsäädäntö-, toimeenpano- ja tuomiovaltaan on järjestetty hyvin nykyisissä perustuslaeissamme. Kansanvaltaa toteutetaan yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden sekä suhteellisen vaalitavan pohjalta. Määräenemmistösäännökset ovat turvanneet vähemmistön mielipiteiden huomioon ottamisen päätöksenteossa.

Keskitetty tulopoliittikka on painottunut ansiotyössä olevien aseman parantamiseen. Se on sisältänyt sopimuksia lakien säätämisestä ja kansantalouden resurssien ohjaamisesta. Poliittisten päätöksentekijöiden tulee kuitenkin pystyä turvaamaan kaikkien, myös tämän sopijapiirin ulkopuolelle jäävien heikompien kansalaisryhmien asema tulonjaossa ja sosiaalipoliitikassa. Siksi tulopoliittisissa sopimuksissa tulisi nykyistä enemmän keskittyä työelämää koskeviin asioihin.

Eduskunnan asemaa ja toimintamahdollisuuksia on vahvistettava suhteessa valtioneuvostoon. Tasavallan presidentin itsenäinen päätäntävalta ulkopolitiikan johtamisessa ja Suomen suhteissa ulkovaltoihin on säilytettävä.

Tuomioistuinlaitoksen säilyttäminen riippumattomana on ensiarvoisen tärkeää kansalaisten oikeusturvan ja kansanvaltaisen valtiojärjestyksen kannalta.

Hallintoa kehitettäessä on päätäntävalta ja vastuu saatettava mahdollisimman lähelle niitä, joita päätökset koskevat. Vallan keskittymistä vastaan tulee jatkuvasti työskennellä. Paikallisten hallintoelinten itsenäisyyttä päätöksenteossa on vahvistettava lisäämällä niiden taloudellista ja toiminnallista liikkumavaraa.

Perustuslakeihin on sisällytettävä oikeus vapaaseen puolue toimintaan samoin kuin määräys puolueiden sisäisestä demokratiasta. Puolueiden julkinen ja muu rahoitus on saatettava sellaiseksi, että se turvaa niiden tasa-arvoisuuden, itsenäisyyden ja riippumattomuuden.

Toimenpiteet:

- *tasavallan presidentti on valittava suoralla, kaksivaiheisella kansanvaalilla. Jos ensimmäisellä kierroksella kukaan ehdokkaista ei saa yksinkertaista enemmistöä, suoritetaan toinen äänestys kahden eniten ääniä saaneen välillä.*
- *neuvoa-antava kansanäänestys tulee saattaa poliittisen järjestelmän toimivaksi osaksi*
- *kunnallisen itsehallinnon perussäädökset on vahvistettava perustuslaeissa*
- *yhteiskunnan tuki poliittiseen toimintaan tulee jakaa tasapuolisesti ja pääsääntöisesti puolueiden kannatuksen mukaan*
- *eduskunnalle on järjestettävä edellytykset lainvalmisteluun, jotta sen riippumattomuus yksittäisistä ministeriöistä lisääntyy*
- *tulevaisuudentutkimuksen seuranta varten tulee perustaa poliittista päätöksentekoa tukeva yksikkö*

2. Alueellinen demokratia

Maamme eri alueilla on omat erityispiirteensä. Alueellisen demokratian keskeisenä päämääränä on alueiden omaleimaisuuden ja omatoimisuuden kehittäminen ja paikallisten tavoitteiden ottaminen huomioon päätöksenteossa.

Keskushallinnon valtaa on hajautettava siten, että päätöksiä tehdään enemmän paikallistasolla ja että paikallinen päätösvalta on rajattu väljemmin. Päätösvallan hajauttaminen ei saa johtaa eriarvoisuuteen, vaan yhteiskunnalliset peruspalvelut ja -oikeudet tulee turvata kaikkialla.

Lääninhallitukset ovat saaneet viime vuosina uusia suunnittelutehtäviä ilman vastaavaa toteutusvaltaa. Myöskään päätöksenteon demokraattista valvontaa ei ole järjestetty. Nykyisiä lääninhallituksen tehtäviä on siirrettävä kunnille ja kuntien yhteistyöelimille.

Maakunnallista itsehallintoa ei tule toteuttaa tässä vaiheessa. Se vaikeuttaisi päätösvallan jakamista kunnille ja heikentäisi niiden itsehallintoa. Lisäksi se tarvitsisi verotusoikeuden

riippumattomuutensa turvaksi. Hallinnollinen väliporras valtion ja kuntien välillä ei ole tarpeellinen monellakaan hallinnonalalla.

Kuntainliittojärjestelmä on kehittynyt päällekkäiseksi ja raskaaksi. Se haittaa kunnallisen demokratian toteutumista. Sen keventämiseksi on yhdistettävä etenkin saman hallinnonalan kuntainliittoa ja pyrittävä yhtenäisiin kuntainliittorajoihin.

Toimenpiteet:

- *Samalla alueella ja hallinnonalalla toimivia laaja-alaisia kuntainliittoa on . yhdistettävä toimintojen rationalisoimiseksi erityisesti sairaanhoidon, ammatillisen koulutuksen, maakunnallisen suunnittelun, kulttuuritoiminnan ja edunvalvonnan piirissä mm. liittämällä maakuntaliitot ja seutukaavaliitot toisiinsa.*
- *suhteellisuusperiaate on toteutettava nykyistä paremmin kuntainliittojen liittohallitusten ja -valtuustojen kokoonpanossa*
- *kuntien ja kuntalaisten mahdollisuuksia valvoa kuntainliittojen päätöksentekoa on lisättävä*
- *on vähennettävä järjestelmällisesti valtionhallinnon valvontatehtäviä, moniportaista alistusta ja norminantoa*
- *on siirrettävä lääninhallinnolta ja valtion piirihallinnolta tehtäviä suoraan kuntiin tai niiden yhteistyöelimille*
- *valtion piiri- ja väliporssien hallinnon aluejakoa on yhtenäistettävä*
- *lääninhallituksen tehtävät valitusviranomaisena tulee keskittää lääninoikeudelle, jonka riippumattomuutta tuomioistuimena tulee vahvistaa*

3. Kunnallinen demokratia ja itsehallinto

Kunnan tehtävänä on ohjata sekä osaltaan hoitaa alueellaan kuntalaisten turvallisuutta, toimeentuloa, sivistystä ja viihtyvyyttä parantavia toimintoja. Kunnallisen demokratian vahvistaminen edellyttää valtion holhouksen vähentämistä ja luottamushenkilöjärjestelmän kehittämistä. Kunnan toimivaltaa ei tule liiaksi rajoittaa erityislaeissa, jotta kunnat voivat kehittyä paikallisten ominaispiirteiden ja yhteiskunnan muutosten mukaan.

Kunnallinen kansanvalta on lähidemokratiaa, jossa suuri osa kuntalaisista on itse luottamustehtävissä päätöksiä tekemässä. Hyviksi todetut suhteellisuusperiaate ja määräänemmistövaatimus Keskeisissä taloudellisissa päätöksissä tulee säilyttää.

Kuntalaisille tulee tarjota mahdollisuus päätöksenteon jatkuvaan valvontaan ja kritiikkiin. Tämä edellyttää kunnallisen suunnittelun ja päätöksenteon julkisuuden lisäämistä ja poliittisten ryhmittymien toimintaedellytysten turvaamista.

Valtio on jatkuvasti lisännyt yksipuolisin päätöksin kuntiin kohdistamia vaatimuksia. Vastaisuudessa on edellytettävä tehtäviä annettaessa molemminpuolista yhteisymmärrystä. Valtion valvontaa kuntiin on vähennettävä etenkin siirtymällä tehtäväsidoonaisuista ja kustannusperusteista valtionavusta laskennallisiin yleisavustuksiin.

Kunnan sisällä päätösvaltaa tulee hajauttaa asiakohtaisesti, ei alueellisesti. Paikallisen näkökulman on vaikutettava päätöksiin luottamushenkilöjärjestelmän ja julkisen keskustelun kautta. Myös asukkaiden yhdistyksiä tulee kuulla ja tukea taloudellisesti paikallista talkoohenkeä, vapaata kansalaistoimintaa ja muuta vapaaehtoistyötä.

Lähidemokratia ei saa kuitenkaan merkitä sitä, että välttämättömiä mutta epäsuosittuja kunnallisia hankkeita ei pystytä kulloisenkin lähiympäristön asukkaiden vastustuksen vuoksi sijoittamaan mihinkään mielekkääseen paikkaan.

Kuntien tehtävien lisääntyessä ovat kaikkein pienimmät ja heikoimmat kunnat joutuneet siirtämään merkittävän osan päätösvallastaan ja varainkäytöstään kuntainliitoille. Demokratian toteutumiseksi ja päällekkäisen hallinnon vähentämiseksi tulee tällaisten kuntien liittymistä naapureihinsa edistää.

Toimenpiteet:

- *kunnallislaki on uudistettava vastaamaan palvelujen tarjonnalle nykyisin asetettavia vaatimuksia ja hallinnon uusia mahdollisuuksia*
- *vapaa- eli palvelukuntia on kokeiltava siten, että valtion kontrollivaltaa vähennetään sekä valtionavut ja -osuudet maksetaan kokonaissummoina ilman yksityiskohtaista valvontaa*
- *kunnan viran- ja toimenhaltijoiden ja luottamushenkilöiden välistä työnjakoa on kehitettävä. Luottamuselinten tulee asettaa tavoitteet, vahvistaa suunnitelmat, päättää määrärahoista ja valvoa täytäntöönpanoa.*
- *delegointia on lisättävä siten, että tehtäviä siirretään luottamuselimiltä virkamiehille sekä vähennetään pakollisten erillisten lautakuntien määrää*
- *kuntia varten on luotava tietokannat, joita tarvitaan päätöksiin, jotka edellyttävät kokonaiskuvaa ja siksi nykyisin päätöksenteon keskittämistä*
- *kuntasuunnittelun on kohdistuttava ongelmien ratkaisemiseen ja osoitettava sen poliittiset vaihtoehdot. Valmistelun julkisuutta on lisättävä.*
- *vapaaehtoisia kuntaliitoksia on tuettava avustuksin ja turvaamalla siirtymäkautena eri osapuolten edustus kunnanvaltuustossa. On selvittävä, mitkä kunnat eivät pienuutensa tai rakenteensa vuoksi pysty kohtuullisesti selviämään palvelujen tuottamisesta jäsenilleen.*
- *kunnalliset keskusjärjestöt on yhdistettävä*
- *on turvattava paikallisten viestinten toimintaedellytykset ja hyödynnettävä uusi teknologia kunnallisessa tiedotustoiminnassa.*

4. Työ ja demokratia

Työpaikkademokratian kannalta ovat vaikeimmat ongelmat perinteinen autoritaarinen johtajuus ja työyhteisön voimakkaasti hierarkkinen rakenne. Ne tuovat työpaikalle arvovalta- ja henkilöongelmia, joita ei voi tuloksellisesti käsitellä millään muodollisella päätöksentekojärjestelmällä. Keskeistä paranusten aikaansaamisessa on uuden, demokraattisemman johtamistavan omaksuminen. Työntekijöiden on voitava vaikuttaa fyysisiin, henkisiin ja taloudellisiin työoloihinsa.

Osallistumisjärjestelmiä kehitettäessä on tavoitteena palkansaajien vaikutusmahdollisuuksien lisääminen ja heidän tietojensa ja kehittämistahtonsa hyödyntäminen. Osallistumismalleja soveltamalla voidaan myös laajentaa taloudellista demokratiaa, kasvattaa yritysten omaa pääomaa sekä parantaa henkilöstön motivaatiota. Mallien kokeilua ja käyttöönottoa tulee edistää myös verotuksen keinoin.

Työntekijöiden osallistumista tulostavasti toimintaan tulee lisätä. Tämä merkitsee yrityksen omien työntekijöiden edustuksen ja vastuun lisäämistä päätöksentekokolmissa.

Yrityssektorin ja julkishallinnon osallistumisjärjestelmiä on perusteltua kehittää jatkossakin toisistaan erillisinä. Niissä on sallittava joustava työpaikkakohtainen soveltamisvara.

Työpaikkojen nykyiset työsuojelua, koulutusta, tiedotusta, sosiaalitointa ja rationalisointia koskevat yhteistyömuodot on pyrittävä liittämään uusiin yhteistyöorganisaatioihin. Tavoitteena tulee olla päätösvallan ja vastuun tuominen lähelle työntekijää ilman raskasta hallintoa.

Toimenpiteet:

- *työpaikkademokratian käytännön sovellutuksissa on turvattava poliittinen suhteellisuus, eri työntekijä- ja toimihenkilöryhmien tasa-arvoisuus sekä yritysten, virastojen ja laitosten erilaisuuden huomioon ottaminen*
- *lainsäädännölliset edellytykset vapaaehtoisten yrityskohtaisten henkilöstörahojen perustamiselle on luotava*
- *kunnallista työpaikkademokratiaa on kehitettävä valtion yhteistoimintajärjestelmän suuntaisesti*
- *on tehostettava yhteistoimintamenettelyn piirissä toimivien edustajien koulutusta tehtäviinsä*
- *työntekijöiden osallistuminen suurten ja keskisuurten yritysten ja virastojen tulosvastuulliseen toimintaan on mahdollistettava*
- *on säädettävä jo valmisteltu uusi yhdistyslaki, joka tekee mahdolliseksi Käyttää suhteellista vaalitapaa myös valtakunnallisissa järjestöissä*

5. Demokratia opiskelussa

Koulutuksessa tulee yksilölle antaa mahdollisimman suuri päätösvalta ja vastuu opiskelustaan. Vastuu opintojen onnistumisesta ja niiden vaikutuksesta elämään jää joka tapauksessa yksilön kannettavaksi. Opiskelijan saatavilla tulee olla myös opiskelua edistävää tukea ja ohjausta.

Yksittäisille oppilaitoksille tulee taata laaja itsehallinto, joka tukee opiskelijoiden ja tutkijoiden valinnanmahdollisuuksia. Keskushallinnon tehtävänä on osoittaa voimavarat sekä päättää päälinjoista. Oppilaitosten hallinnon tehtävä on oppimisen ja tutkimuksen tukeminen, eikä sillä ole mitään muuta itseisarvoa.

Toimenpiteet:

- *perusopetusta antavien ja ammatillisten oppilaitosten johtokuntien oikeutta itsenäisiin päätöksiin on laajennettava*
- *oppilaitosten sisäinen päätöksenteko on järjestettävä siten, että yhteisön eri jäsenryhmät ovat edustettuina päätöksenteossa*
- *korkeakoulujen sisäinen hallinto on yhtenäistettävä siten, että kaikki korkeakouluyhteisön eri osapuolet ovat edustettuina päätöksenteossa eikä niistä millään ole enemmistöä*
- *korkeakoulujen itsehallinto on turvattava perustuslain tasolla.*

3. KULTTUURI

Kulttuuriperusta

Kokoomuslaisen kulttuuripolitiikan tavoitteena on yksilön henkisen kasvun ja runsassisältöisen, aktiivisen elämän edistäminen. Sitä toteutetaan tukemalla mahdollisuuksia kulttuurin luomiseen, tulkitsemiseen ja vastaanottamiseen.

Kulttuuripolitiikassa tulee noudattaa yksilökeskeisyyttä, moniarvoisuutta ja kriittisyyttä. Jokaisella tulee olla oikeus ja mahdollisuus virikkeiden ja elämysten saamiseen sekä uuden luomiseen. Kunkin yksilön oikeudeksi on tunnustettava kulttuurin kokeminen omalla persoonallisella tavallaan.

Koko henkinen ja fyysinen ympäristömme vaikuttaa meihin ja persoonallisuutemme muodostumiseen. Siksi on pyrittävä tämän ympäristön yhdyskuntien, rakennusten, esineistön, kielen jne. pitämiseen monipuolisena, virikkeisenä ja korkeatasoisena.

Kulttuuriperinne lisää ja syventää mahdollisuuksia omakohtaiseen luovaan toimintaan. Maamme alueellisesti ja kansallisesti omaleimaista, kaksikielistä ja historiallisilta lähtökohdiltaan moniarvoista kulttuuriperinnettä on vaalittava. Samalla on annettava ja otettava vastaan kansainvälisiä kulttuuri-virikkeitä.

1. Koulutus

Koulutuksen tavoitteena on antaa jokaiselle ihmiselle riittävät perustiedot ja -taidot, joiden pohjalta hän kykenee kehittämään itseään ja osallistumaan yhteiskunnan toimintaan ja työelämään. Koulutuksen ja kasvatuksen tulee myös tukea oppilaan persoonallisuutta, tiedonhalua, itsetuntoa ja kykyä myönteisiin ihmissuhteisiin sekä yleensäkin edellytyksiä onnelliseen elämään. Ihmisten lahjakkuus ja kiinnostuksen kohteet ovat erilaisia, ja peruskoulutuksen tulee luoda pohja myöhemmille opiskelua koskeville valinnoille.

Oppiminen jatkuu läpi koko elämän. Yksilön oma-aloitteista tietojen ja taitojen kartuttamista tulee kannustaa. Koulutuksen tulee ennakoida tulevaisuutta ja valmistaa sen kohtaamiseen. Tilaisuuksia uuden oppimiseen tulee olla tarjolla kaikkina ikäkausina.

Palveluyhteiskunnan luonteeseen liittyy vaara, että vanhemmat jättävät kasvatuksen siihen erikoistuneen koululaitoksen tehtäväksi. Näin ei saa käydä, vaan vanhempien vastuun ensisijaisuuden tulee näkyä myös osallisuutena kouluyhteisön työskentelyyn.

Koulutusjärjestelmän tulee olla avoin ja tarjota jokaiselle tasa-arvoiset, kykyjen ja kiinnostuksen mukaiset opiskelumahdollisuudet. Sisällöltään koulutuksen tulee olla monipuolista, laaja-alaista ja moniarvoista. Sen tulee tukea yksilön itsenäistä maailmankuvan muodostamista. Kouluhallinnon keskusjohtoisuutta on tuntuvasti vähennettävä.

Koulutusjärjestelmää tulee kehittää siten, että lapsia ei pidetä vain tiedolla varustettavina kohteina vaan järjestelmä on luonteeltaan palveluja tarjoava. Koulun toiminnassa lapsi on ensi sijalla, ja hänen parhaansa tulee ohjata opetusta.

Yhteiskunnan, tieteen ja tekniikan kehityksen on vaikutettava myös koulutukseen. Lähivuosina on panostettava voimallisesti opetukseen. Tietotekniikan vaikutus

elämäntapojen ja työn luonteen muuttumiseen on ennakoitava etenkin ammatillisessa koulutuksessa.

Koulutuksesta valmistutaan keskimäärin yhä vanhempana. On tärkeätä, että työelämään ja tavoitteiseen työntekoon tutustutaan monipuolisesti jo peruskoulutasolla. On myös pidettävä huoli siitä, että taloudelliset, hallinnolliset tms. toissijaiset syyt eivät hidasta opintoja.

Toimenpiteet:

- *opetuksen sisällön ja opiskeluvalintojen monipuolisuutta on lisättävä antamalla paremmat opetusresurssit ja siirtämällä päätösvaltaa opetusministeriöltä, kouluhallitukselta ja ammattikasvatushallitukselta oppilaitoksille, niiden ylläpitäjille sekä koululaisille, opiskelijoille ja heidän vanhemmilleen*
- *oppimisprosessia tulee uudistaa siten, että se tukee lapsen vastuuntuntoa ja yhteistyökykyä passiivisen seuraamisen sijasta. Koulussa on annettava maailmankuvan ja itsenäisen ajattelutaidon tueksi filosofian ja elämäntaidon opetusta. Taideaineita yksilöllisyyden avartajina on painotettava nykyistä enemmän.*
- *kaikille 6-vuotiaille tulee tarjota mahdollisuus esikouluun joko päiväkodissa tai ala-asteella. Koulunaloitusikä tulee tehdä liukuvaksi siten, että 6-8-vuotiaat lapset aloittavat koulunkäynnin saatuaan siihen riittävän psyykkisen ja fyysisen kypsyyden.*
- *peruskoulu, lukio, ammatilliset oppilaitokset ja oppisopimuskoulutus on kehitettävä kokonaisuudeksi, joka takaa jokaiselle oikeuden opiskeluun 18-vuotiaaksi saakka. Opetuksen sidonnaisuudesta ikävuosiin tulee luopua toteuttamalla luokaton lukio ja luokaton ammatillinen koulutus. Nämä lisäävät myös valinnanmahdollisuuksia ja antavat joustoa opiskelutahtiin. Opetuksessa tulee irrallisten oppiaineiden sijasta tarkastella ongelmia ja niiden käsittelemiseen tarvittavia tietoja ja taitoja.*
- *ammatillisen koulutuksen oppilasvalinnassa on soveltuvuus alalle otettava huomioon nykyistä painavammin. On pyrittävä siihen, että tyttöjen ja poikien valinnat kohdistuvat nykyistä tasaisemmin keskiasteen ammatilliseen ja yleissivistävään koulutukseen. Oppilasvalinnan perusteet on säädettävä asetuksen tasolla.*
- *ammatillisen koulutuksen käytännön opetuksessa on oppisopimuskoulutusta laajennettava ja perustettava yrityksiin oppilaspaikkoja, jotta jo koulutusaikana opittaisiin tekemään työtä ja nykyaikaiset työvälineet ja -menetelmät olisivat käytettävissä*
- *ammatillisen koulutuksen peruslinjajaon vanhanaikaisuus poistetaan kokeilutoiminnalla, päätösvalan delegoinnilla oppilaitoksille ja toimivien yhteyksien luomisella elinkeinoelämään*
- *ylioppilastutkintoa on kehitettävä siten, että se tukee lukiota jatko-opintoihin johtavana, teoriapohjaista yleistietoa ja ongelmanratkaisutaitoa antavana koulutuslinjana*
- *korkeakouluissa on suoritettava tutkinnonuudistus, jossa luovutaan tiukasta kurssimaisuudesta ja lisätään vapautta ja valinnaisuutta kuitenkin siten, että ammattikelpoisuus ei vaarannu. Tutkintovaatimukset on mitoitettava siten, että tutkinto on mahdollista suorittaa normaaliajassa. Kunkin opiskelijan tulee voida mukauttaa opiskelutahtinsa omaan elämäntilanteeseensa ja tavoitteisiinsa. Mahdollisuuksia ilta-, etä- yms. opiskeluun on lisättävä.*

- korkeakouluopetuksen resursseja on lisättävä siten, että ne turvaavat mahdollisuuden täysipainoiseen ja korkeatasoiseen opiskeluun. Osana samaa kokonaisuutta on hoidettava opintojen rahoittaminen ja opiskelijoiden asuminen.
- täydennyskoulutus sekä tutkimus-, koulutus- ja tietopalvelujen välitys yrityksille ja yhteisöille on oleellinen osa korkeakoulujen ja myös keskiasteen oppilaitosten toimintaa.
- rajoituksia aikuiskasvatuksen eri muotojen - avoimen yliopiston, vapaan sivistystyön, kansalais- ja työväenopistojen - ja ammatillisen opetuksen sekä korkeakoulujen väliltä on poistettava, jotta käytännön mahdollisuudet elinikäiseen koulutukseen paranevat
- uutta viestintätekniikkaa tulee käyttää koulutusmahdollisuuksien ulottamiseen yhä laajemmalle, jopa kansalaisten koteihin
- työelämässä toimiville on turvattava oikeus jatkuvaan koulutukseen opintovapaalla ja koulutusrahastoinnilla
- suomalaisten opiskelijoiden kansainvälistä harjoittelu- ja opiskeluvaihtoa on lisättävä. Tämä edellyttää ulkomailla tapahtuvan opiskelun tuen lisäämistä ja Suomen aktiivista osallistumista Euroopan opiskelijavaihto-ohjelmiin.

2. Tiede- ja teknologiapolitiikka

Yksityisen ihmisen mahdollisuudet ohjata elämäänsä riippuvat pitkälti näkemyksestä, joka hänelle on muodostunut maailmasta, sen ongelmista ja niiden ratkaisuista. Tieto edistää kansalaisten edellytyksiä kontrolloida vallankäyttöä ja ympäristönsä muutoksia. Myös koko kansakunnan menestys riippuu sen tiedon ja teknologian tasosta.

Erilaiset tieteelliset näkemykset ja niiden keskinäinen kritiikki on turvattava, jotta tieto kasvaisi. Tiedepolitiikan tulee olla moniarvoista ja suvaita myös valtavirtauksista poikkeavia tieteellisiä suuntauksia ja oppeja. Tähän päästään kansanvaltaistamalla tiedehallintoa ja lisäämällä korkeakoulujen ja tutkijoiden riippumattomuutta.

Toimenpiteet:

- eduskunnan on saatava käsitellä tiedonantona tiedepolitiikan keskeiset suuntaviivat. Poliittisella päätöksenteolla ei tule ohjata tieteen voimavarojen kasvua kulloisenkin muodin mukaisille painopistealueille.
- julkisen tutkimusrahoituksen kasvu on painotettava korkeakouluihin, joiden tulee antaa tutkijakoulutusta ja työskentelymahdollisuuksia nykyistä huomattavasti suuremmalle tutkijakunnalle. Tutkimusrahoitus tulee kaksinkertaistaa vuoden 1987 tasosta vuoteen 1992 mennessä.
- korkeakoulujen hallintoa on kehitettävä siten, että ne pystyvät muuttamaan voimavarojensa kohdistusta tieteenalojen merkitystä vastaavasti ja päättämään vapaasti tutkimustyöstään.
- korkeakoulujen sisäistä rakennetta on kehitettävä nykyistä joustavammaksi mm. lisäämällä henkilökohtaisia ja määräaikaista professuureja
- korkeakoulujen sekä teknisten ja kaupallisten oppilaitosten tilaustutkimustoimintaa on kehitettävä joustavammaksi
- julkinen, riippumaton tieteen arviointi on vakiinnutettava ja sitä on lisättävä
- tieteellistä kustannustoimintaa on tuettava nykyistä enemmän ja varmistettava, että Suomessa voidaan seurata kattavasti ulkomaista tieteellistä julkaisutoimintaa ja informaatiopankkeja

- *kansainvälistä tutkimusyhteistyötä, tutkijavaihtoa, tilaustutkimusta ja tiedematkailua on edistettävä*
- *valtion tiedeneuvosto ja tieteelliset toimikunnat on nimettävä asiantuntijoista siten, että niiden kokoonpano vastaa parlamentaarisia voimasuhteita ja eri tieteenalojen merkitystä*

3. Taide ja harrastustoiminta

Lapsuus ja nuoruus ovat persoonallisuuden kehittymisen tärkeintä aikaa. Yhteiskunnan on tarjottava erityisesti näihin ikäkausiin suunnattuja kulttuuripalveluja, jotka tukevat lasten ja nuorten kasvamista luoviksi yksilöiksi. Tavoitteena on samalla opettaa nuoria nauttimaan taiteesta, vaikka he eivät valitse sitä ammatikseen. Tämä luo samalla kysynnän ammattitaiteilijoiden tuotannolle.

Tunne-elämän tasapainoiseen kehitykseen on turvattava mahdollisuudet. Koululaitoksessa taidekasvatuksen osuuden laajentaminen ja monipuolistaminen varmistaa kaikille lapsille ja nuorille mahdollisuuden elämyksiin, luovuuteen ja rikkaaseen tunne-elämään. Päävastuuta yleisestä taidekasvatuksesta ei tule siirtää taiteenalojen vapaille oppilaitoksille.

Yksilötason luomistyön rinnalla on tärkeää organisoida taiteen tuotanto ja levitys. Taiteessa ei minkään tason hallinnolle kuulu luomistyön sisältöön puuttuminen, vaan sen keskeinen tehtävä on moniarvoisuuden varmistaminen. Kulttuuripalvelujen toteuttaminen on mahdollisimman pitkälle annettava kansalaisjärjestöille, joita valtio ja kunta sitten tukevat.

Viihde voi sekä toimia rentouttajana, virikkeiden antajana että johtaa toimettomuuteen ja pakoon todellisuudesta. Viihde vaikuttaa myös asenteisiin. Käyttäjien valintojen tulee ohjata pääosin viihteen tuotantoa, mutta vähemmistöille on myös taattava mahdollisuus valita haluamaansa viihdettä. Erityisesti tasokkaan kotimaisen viihteen tuotantoa tulee tukea.

Yhteiskunnan tehtävä ei ole toimia viihteen makutuomarina vaan ainoastaan suojella heikoimpia jäseniään. Tärkeintä on tältä osin torjua raaistavan ja henkisesti sekä tunteellisesti köyhdyttävän viihteen vaikutukset lapsiin. Ylikansallista viihdettä tulee torjua tarjoamalla kuluttajille parempia vaihtoehtoja.

Vapaa-ajan harrastustoimintaa on byrokratisoitu antamalla siihen yhteiskunnan tukea, joka on sidottu yksityiskohtaisiin ehtoihin. Ihmiset ovat oppineet vaatimaan avustuksia ja yhteiskunnan järjestämiä palveluja vapaa-aikansa viettoon. Holhoavuudesta on tässäkin päästävä. Edellytyksiä omaehtoiseen harrastamiseen on luotava ja edistettävä talkoohenkeä ja oma-aloitteisuutta.

Koulujen liikuntakasvatuksen lisääminen ja monipuolistaminen on tärkeätä, sillä se vaikuttaa keskeisesti myöhempään liikuntaharrastukseen. Pääosa liikuntapalveluista tulee jatkossakin tuottaa urheiluseurojen työnä. Yhteiskunnan tehtävänä on luoda sekä harrastustoiminnan että kilpaurheilun tarvitsemat asianmukaiset liikuntapaikat.

Toimenpiteet:

- kansallisten kulttuurilaitosten ja sivistysjärjestöjen (teatterit, orkesterit, tanssitaide, museot yms.) valtionapu on vakiinnutettava lakisääteiselle pohjalle
- lasten ja nuorten musiikki- ja kuvataideoppilaitoksille on turvattava kysyntää vastaavat laajenemismahdollisuudet
- kulttuuri- ja urheilutilojen rakentamisen valtionosuusperusteet on yhtenäistettävä
- taiteenharjoittajien työskentelymahdollisuuksia on parannettava kehittämällä taiteilijoiden apuraha- ja eläkejärjestelmää
- koulujen tulee tarjota liikunnassa valinnaisia oppimääriä samalla tapaa kuin muissakin taide- ja taitoaineissa ja välttää liiallista suorituskeskeisyyttä
- lasten ja nuorten urheilutoiminnan tulee noudattaa kasvatuksen yleisiä tavoitteita ja reilua peliä
- huippu-urheilua on kehitettävä siten, että saavutuksista voidaan palkita oikeudenmukaisesti ja terveydelle vaarallisten valmentautumiskeinojen käyttö estetään

4. Viestintä

Yhteiskunnan muutokset korostavat joukkotiedotuksen asemaa. Ihmisillä on entistä enemmän aikaa seurata sitä, viihteen osuus ajankäytössä kasvaa, ja kansalliset kulttuurit saavat yhä enemmän vaikutteita toisiltaan. Tekninen kehitys antaa yhä suuremmat mahdollisuudet vastaanottajalle valita ja tilata yksilöllisiä viestintäpalveluja.

Viestinnän moniarvoisuus on turvattava keskittymistä ja yksipuolistumista vastaan. Sananvapauden tulee lisääntyä joukkoviestinnän kehittyessä vapautena lähettää ja vastaanottaa sanomia vapaasti.

Viestinnän kasvu korostaa kykyä arvioida sen sisältöä kriittisesti. Peruskoulutukseen tulee sisältyä myös tähän kohdistuvaa viestintäkasvatusta.

Toimenpiteet:

- sähköisen viestinnän ja sanomalehdistön taloudellinen ja poliittinen keskittyminen on estettävä. Monipuolisen joukkoviestinnän toimintaedellytyksiä on parannettava.
- viestintäkysymyksiä käsittelemään on asetettava parlamentaarinen viestintäneuvosto
- ulkomaisia satelliittiohjelmia on saatava vastaanottaa vapaasti. Pohjoismaiden kesken on järjestettävä mahdollisuus seurata toistensa TV-ohjelmia.
- paikallisradioiden toimiluvat on vakinaistettava ja taattava niille riittävä lähetysteho
- paikallisteleviointia varten on varattava lähetystaajuudet ja annettava toimilupia
- kaikissa joukkoviestimissä on turvattava painovapauslakia vastaava sananvapaus ja vastineoikeus
- monipuolisen lehdistön turvaamiseksi on tuettava sen tuotanto- ja jakelukustannuksia
- kirjastoja on kehitettävä monipuolisen tietohuollon keskuksiksi

5. Hengellinen kulttuuri

Jokaisen tulee saada vapaasti valita uskonnolliset käsityksensä ja eettiset arvonsa. Yhteiskunnan tulee suhtautua tasapuolisesti molempien kansankirkkojen ja eri

uskonnollisten yhdyskuntien jäseniin sekä myös näihin kuulumattomiin kansalaisiin. Uskonnonvapauden tulee olla todellista.

Uskonnolliset ja eettiset arvot ovat tärkeä osa persoonallisuudestamme, kulttuuristamme ja maailmankuvastamme. Niiden pohjalta on mahdollista epäitsekäs ja ihanteisiin pyrkivä toiminta.

Suomalaisen yhteiskunnan historia ja kansan valtaosan kuuluminen kansankirkkoihimme osoittavat, että kristillisellä uskolla on merkittävä osa yhteiskuntamme ja kulttuurimme rakentamisessa. Kirkon ja valtion myönteistä vuorovaikutusta on jatkettava ja niiden keskinäistä riippumattomuutta lisättävä.

Julkisen vallan tehtävänä on turvata kirkon toimintavapaus. Kansalaisilla on myös oikeus saada suoja uskonnollisen vakaumuksensa loukkauksia kohtaan. Kirkolla on puolestaan oikeus arvostella yhteiskunnallisia epäkohtia ja toimia uudistusten puolesta.

Uskonnonopetus on aina tunnustuksellista, koska sen keskeinen sisältö on arvosidonnainen. Se perustuu vanhempien oikeuteen antaa lapsilleen haluamansa uskonnollinen ja eettinen kasvatus. Siihen tulee liittyä myös tutustuttamista muihin eettisiin arvojärjestelmiin ja uskontoihin.

Toimenpiteet:

- *kirkkolaki on rajattava koskemaan vain välttämättömiä ulkoisia säädöksiä, ja kirkon tulee itse saada päättää kirkkojärjestyksestä eli sisäisestä hallinnostaan ja tunnustukseensa liittyvistä asioista. Kirkkolain käsittelyyn eduskunnassa tulee saada osallistua kaikkien kansanedustajien.*
- *kirkkojen verotusoikeus tulee säilyttää niiden riippumattomuuden turvaamiseksi, mutta yhteisöjen kirkollisverovelvollisuus on poistettava*
- *kun yleisen uskonnonopetuksen lisäksi koulussa opetetaan muita uskontoryhmiä, tämä ei saa vähentää muiden aineiden opetukseen käytettävissä olevia oppitunteja*
- *kirkolliskokouksen vaalitapa on uudistettava siten, että ainakin maallikot valitaan yleisellä vaalilla*

4. TALOUS

Talouspolitiikan yleiset periaatteet

Sosiaalinen valintatalous on markkinatalouden kehittämistä vastaamaan kokoomuslaisia aatteellisia tavoitteita. Näitä ovat perusturvallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen ja mahdollisuuksien lisääminen yksilöllisiin valintoihin. Kaikessa taloudellisessa päätöksenteossa on otettava huomioon sen vaikutus yksityiseen ihmiseen.

Markkinatalouden teorian mukaan jokainen kansalainen ohjaa osaltaan talouselämää tekemällä itse omaa hyvinvointiaan koskevat ratkaisut. Kansalaiset käyttäytyvät rationaalisesti ja kilpailu toteuttaa kuluttajan toiveet ja takaa tehokkuuden sekä tuotannossa että inhimillisten voimavarojen ja luonnonvarojen käytössä. Nämä perusolettamukset eivät toteudu reaali maailmassa täydellisesti, vaan niiden saavuttamista tulee edistää poliittisella päätöksenteolla.

Yhteiskunta määrittelee kannattavuuden kulloisenkin sisällön. Julkisen ohjauksen välineitä ovat reunaehtojen asettaminen lainsäädännöllä ja vaikuttaminen kustannuksiin (verotus, julkiset maksut, julkinen tuki, velvoitteet, sanktiot ja tulonsiirrot). Kun yksityiset kansalaiset ja elinkeinoelämä tavoittelevat kannattavuutta, tulevat ne toteuttaneiksi poliittisesti asetettuja päämääriä. Tämän vuoksi ei ole olemassa neutraalia taloudellista päätöksentekoa.

Markkinatalous ei turvaa monia tärkeitä talouselämään liittyviä yhteiskunnallisia tavoitteita, jotka siksi tulee toteuttaa poliittisin päätöksin. Näitä ovat mm. ympäristönsuojelu, demokratia, sosiaalinen tasa-arvoisuus ja kilpailun turvaaminen. Myös yleiseen käyttöön tulevien peruspalvelujen, infrastruktuurin, rakentaminen jää julkisen vallan vastuulle.

Tieteen ja teknologian kehitys on myös eettinen haaste. Se edistää tuotannon suuntaamista kuluttajakeskeisesti, yksilöllisten erojen huomioon ottamista. Tätä ei tule vaikeuttaa byrokratian määräyksin, jotka yleensä pyrkivät suosimaan yhdenmukaisuutta.

Taloudellista järjestelmäämme tulee kehittää sekataloutena, jossa tuotantovälineiden omistus, yrittäjyys ja vastuu tuotannosta ja palveluista jakautuvat tarkoituksenmukaisesti yksityisten, osuustoiminnan, valtion ja kuntien kesken. Taloudellisen ja sosiaalisen vallan ja vastuun tulee jakautua oikeudenmukaisesti julkisen vallan, yritysten, työntekijöiden ja kuluttajien kesken.

1. Julkisen vallan rooli

Talouspolitiikan keskeiset ongelmat lähivuosina ovat kansainvälisen työnjaon ja siitä seuraavan suomalaisen yhteiskunnan elinkeinorakenteen muutos sekä teknologian nopea kehitys. Elintason ja työllisyyden kehitys riippuu tällöin elinkeinoelämän ja kansantalouden kyvystä ennakoita ja seurata tapahtuvia muutoksia.

Rakennemuutos parantaa toimintojen tehokkuutta ja ohjaa ne vastaamaan paremmin kysyntää, joka viime kädessä koostuu kuluttajien ilmaisemista tavoitteista.

Rakennemuutosta ei tule tarkastella pelkästään kansantalouden tasolla vaan myös yksittäisen kansalaisen kannalta. Jos tarjolla oleva ansiotyö vähenee, on perustoimeentulon turvaaminen sitäkin tärkeämpää.

Yrittäjyyden merkitys aineellisen hyvinvoinnin parantamisessa on keskeinen. Pien- ja keskisuuri yritystoiminta takaavat nyt ja tulevaisuudessa edellytykset uusien työpaikkojen syntymiselle ja entisten säilymiselle. Valtiovallan on huolehdittava myös näiden yritysten toimintaedellytysten turvaamisesta. Lainsäädäntötoimenpiteillä ei saa vaikeuttaa jo olemassa olevien ja uusien yritysten toimintaa.

Suomen on määrätietoisesti sijoitettava koulutukseen, tutkimukseen ja uuden tekniikan kehittämiseen. Automatisointi ja rationalisointi vähentävät ja helpottavat ihmistyötä ja parantavat sen tuloksia. Tämä on järkevä pitkän tähtäyksen linja. Se lisää samalla aineellista hyvinvointia, mikä helpottaa välittömien työllisyshäiriöiden hoitamista.

Talouspolitiikan yleinen tavoite on tasaisen talouskasvun tukeminen. Siihen kuuluvat kasvun edistäminen, suhdanteiden tasaaminen, rahan arvon säilyttäminen, vaihtosuhteen tasapainosta huolehtiminen, rakennemuutoksen hallinta ja työllisyyden turvaaminen.

Taloukasvu on tarpeellinen aineellisten olojemme parantamiseksi ja elinympäristömme suojelemiseksi.

Jatkuva taloukasvu on mahdollinen ilman periaatteellista ristiriitaa luonnonvarojen rajallisuuden kanssa. Taloukasvu muuttuu siten, että pienemmillä panoksilla saavutetaan yhä suurempi tuotos. Palvelujen osuus lisääntyy. Tuotannossa korvataan ainetta tiedolla ja siirrytään mekaanisista ja kemiallisista prosesseista sähköisiin ja biologisiin.

Markkinatalouden voima ja heikkous on kilpailussa. Se takaa resurssien tehokkaan käytön ja kysyntää vastaavan tuotannon. Tuottajien edun mukaista on kuitenkin sopia kilpailun rajoittamisesta. Yhteiskunnan tukitoimet tai valtiollinen yrittäjyys rajoittavat nekin kilpailua. Valtion tehtävänä on estää kilpailun rajoittaminen ja monopoliaseman saavuttamiseen tähtäävät epäterveet kilpailukeinot.

Omistuksen tulee olla hajautettua. Tämä merkitsee mm. sitä, että periaatteellisen päätösvallan yrityksissä tulee olla osakkeita omistavilla yksityisillä kansalaisilla, ei luotottajilla tai toisilla yhteisöillä. Hajautus parantaa uusien ideoiden, toimintojen, tuotteiden ja tuotantomenetelmien toteutumismahdollisuuksia. Kun yhteiskunta koostuu monista itsenäisistä ja osittain kilpailevista valtaryhmistä, toteutuu moniarvoisuus ja yksilölliset valinnanmahdollisuudet säilyvät.

Julkisen vallan talouspolitiikan tulee olla johdonmukaista ja siten ennustettavissa, jotta kuluttajat, kunnat ja elinkeinoelämä voivat tehdä ratkaisunsa siihen luottaen.

Yhteiskunnan voimavarat tulee käyttää tehokkaasti ja osoittaa tietoisesti kulloinkin tärkeimpiin tarkoituksiin. Siksi on lisättävä kustannustietoisuutta ja sen mukana mahdollisuutta vertailla päätöksenteossa eri toimintojen tärkeyttä ja tuottavuuden kehittymistä.

Taloudellista keskittymistä ovat aiheuttaneet yhteisöjen osakeomistusta tukeva verotus, elinkeinotoiminnan luvanvaraisuus, eräiden alojen suojaaminen tuontia vastaan ja monopoliasemassa olevat valtionyritykset. Myös verotus, hallintobyrokratia, sosiaaliturvan rahoitus ja työlainsäädännön monimutkaisuus suosivat kooltaan suuria yrityksiä.

Tavanomaisessa talouspolitiikassa ei kiinnitetä suurtakaan huomiota kansallisvarallisuuden muutoksiin. Julkiset investoinnit - niin aineelliset kuin aineettomatkin - ovat kuitenkin tulevan tuotannon välttämätöntä pääomapohjaa, joita tulee käyttää tehokkaasti ja hoitaa tunnollisesti. Myös henkistä pääomaa tulee kartuttaa ja hoitaa tunnollisesti.

Kansantalouden kokonaisuuden kannalta on tärkeitä, että kansalaisten tulot kohdentuvat kulloinkin oikein kulutukseen, investointeihin ja säästämiseen. Liiallinen tuontitavaroiden kulutus lisää työttömyyttä kotimaassa. Valtion talouspolitiikka ja sen välineitä tulee kehittää sellaisiksi, että ne ohjaavat kansalaisia mieluummin kannustamalla kuin määräysten avulla.

Tekniikan edistyminen on mahdollistanut yhä useammassa tapauksessa työn irrottamisen tietystä työpaikasta. Työn suorittaminen kotona on nähtävä oikeutena, johon halukkaille on tarjottava siihen mahdollisuus.

Toimenpiteet:

- *kilpailulainsäädäntö on saatettava länsimaiselle tasolle, ja sen toimivuutta on edistettävä tehokkaalla valvonnalla*
- *julkisen vallan on tietoisesti luotava kysyntää kotimaista tuotekehitystä edistävälle tuotannolle*
- *osakeomistus on tehtävä vähintään yhtä edulliseksi yksityishenkilöille kuin yhteisöille. Rahoituslaitosten äänivaltaa toimialansa ulkopuolisissa yrityksissä on rajoitettava.*
- *osakesäästämistä on kehitettävä, jotta se loisi pääomia myös uudelle, vielä vakiintumattomalle yritystoiminnalle. On kuitenkin varottava pelkästään spekulatiivisen sijoitustoiminnan liiallista kasvua. Pörssi-lainsäädäntö on saatava aikaan.*
- *valtionyrityksiä tulee kohdella yhtäläisesti muun yritystoiminnan kanssa*
- *valtion taloudellista ja toiminnallista KTS-suunnittelua on kehitettävä siten, että eduskunnalla on mahdollisuus ottaa kantaa siihen vuosittain*
- *julkishallinnossa tulee siirtyä ohjaamisesta hallinnollisilla määräyksillä tavoitejohtamiseen ja suoritekustannusten seuraamiseen sekä soveltaa yritysmaailman organisaatiomuotoja*
- *työllisyyttä tulee edistää keräämällä työnantajan sosiaaliturvamaksut muilla perusteilla kuin paikkasidonnaisina*
- *lainsäädännön valmistelussa ja kehittämisessä on nykyistä paremmin otettava huomioon sen vaikutukset pieniin yrityksiin*
- *ulosotto- ja konkurssilait on kiireellisesti nykyaikaistettava*
- *taloudellisen rikollisuuden (vero-, valuutta-, konkurssi- ym. rikokset) selvittämiseen on osoitettava riittävät voimavarat*
- *teleliikennettä on kehitettävä laaja-alaiseksi ja vapaaksi, jotta se tukisi yhteiskunnan rakennemuutosta*
- *työllistämistä tulee suosia tekemällä myös yksityishenkilön toiselle maksama palkka osin vähennyskelpoiseksi*
- *työvoimapulasta kärsivillä alueilla on lisättävä valtion lainoittamaa vuokra-asuntojen tuotantoa*

2. Verotus ja tulonjako

Valtiovallan tehtävänä on sovittaa yhteen kansalaisten itse hankkimat tulot ja sosiaaliturva siten, että tulonjako kehittyy oikeudenmukaiseen suuntaan.

Verotuksella kerätään rahaa yhteisten menojen katteeksi. Se ohjaa myös talouselämää ja kansalaisia näiden pyrkiessä veronmaksunsa minimointiin. Siihen johtavien toimien tulisi olla myös kansantalouden kannalta toivottavia ja järkeviä.

Korkea verotus johtaa taloudellisen vaihdannan laimenemiseen. Tämä vähentää erikoistumisen tarjoamaa tehokkuutta ja voimavarojen säästämistä.

Yritysverotusta uudistettaessa tulee verotaakka jakaa yritysten kesken nykyistä oikeudenmukaisemmalla sekä henkilökohtaista yrittämistä suosivalla tavalla.

On myös kehitettävä keinoja pääomapohjan vahvistamiseen edistämällä työntekijöiden osallistumista yrityksen omistukseen.

Toimenpiteet:

- *henkilöverotuksen kokonaisuudistus on toteutettava tavoitteena yksinkertainen, oikeudenmukainen ja aukoton verotus sekä marginaaliveron alueellinen pienentäminen*
- *verotuksen painopistettä on siirrettävä välillisen verotuksen suuntaan*
- *sosiaaliturvan ja verotuksen yhteisvaikutukset on selvitettävä ja yhteensovittettava siten, että perustoimeentulo voidaan turvata nykyistä paremmin ja niin, ettei väliinpuotoajaryhmiä pääse syntymään*
- *yrittysverotusta on kehitettävä siten, että verotus kohdistuu nykyistä paremmin yrityksen todelliseen tulokseen. Samalla on luovuttava yritysomaisuuden varallisuusverosta. Osinkojen kahdenkertainen verotus on poistettava, mutta on turvattava niiden yhdenkertainen verotus.*
- *palkkaperusteisia työvoimakustannuksia on kevennettävä*
- *on siirryttävä arvonlisäverojärjestelmään siten, että peruselintarvikkeet jäävät veron ulkopuolelle.*

3. Kuluttajapolitiikka

Sosiaalisen valintatalouden ominaispiirre on julkisen vallan aktiivinen pyrkimys lisätä valinnan mahdollisuuksia. Ei riitä, että yhteiskunta tai tuottajat päättävät, mitä vaihtoehtoja annetaan tarjolle, vaan tietoisilla kuluttajilla tulee itsellään olla mahdollisuus ohjata valinnoillaan talousjärjestelmän toimintaa.

Omistuksen keskittyminen vähentää demokratiaa ja heikentää kuluttajien asemaa. Kilpailulainsäädäntö ei ole Suomessa pystynyt estämään kartellisoitumista ja kilpailunrajoitusten käyttöä. Kaupan voimakas ketjuuntuminen suojaa jalostus- ja tukkuporrasta. Myös vähittäiskauppiaan asema on heikko vaihtoehtojen puuttumisen vuoksi.

Kuluttajan kannalta on tärkeätä, että palveluja on tarjolla monipuolisesti. Etenkin julkispalvelut ovat liiaksi rajoittuneita juuri siihen aikaan, jolloin eniten kansalaisia on omassa työssään. Lainsäädännöllä tulee antaa nykyistä väljemmät puitteet, joiden pohjalta työnantajat ja työntekijät voivat kussakin tapauksessa erikseen sopia yksityiskohdista. Erityisryhmien palvelut tulee turvata riittävän joustavin järjestelyin.

Pitemmän päälle avoin kilpailu koituu myös suomalaisten yrittäjien hyödyksi. Kuluttajalla tulee olla oikeus ostaa haluamiaan tuotteita, vaikka ne olisikin tuotettu ulkomailla. Kotimaista tuotantoa ei tule suojata rajoittamalla normaalihintaista tuontia lukuun ottamatta maatalousomavaraisuuden turvaamiseksi tarvittavia poikkeuksia.

Monilla aloilla käytetään vakiosopimuksia, joita kuluttaja tai pienyrittäjä ei voi saada tasapuolisiksi eikä selkeiksi. Sopimusehtojen hahmottamista ja tasapuolisuutta tulee edistää tarvittaessa lainsäädännön avulla.

Toimenpiteet:

- *kartellisoitumista ja kilpailunrajoituksia vastustavaa lainsäädäntöä ja sen valvontaa on tiukennettava*
- *kuluttajansuoja on ulotettava asuntokauppaan*

- *kauppojen ja pankkien aukiolo on sallittava myös iltaisin ja viikonloppuina, ja poistettava kioskikaupan ja huoltoasemien myyntiartikkeleita koskevat tarpeettomat rajoitukset*
- *kuluttajansuojaa suoramarkkinoinnissa on vahvistettava saattamalla alan oma menettelytapasäännöstä koskemaan kaikkia alalla toimivia*
- *luottotietopalveluja kehittämällä on turvattava, että luottokelpoisuus ja kuluttajan velkaantumisaste voidaan aina todeta*
- *erillisen yrittäjänsuojalain tarpeellisuus ja juridinen toimivuus on selvitettävä, jotta yrittäjien välisten sopimussuhteiden kohtuullisuus ja oikeusturva voidaan taata myös silloin, kun osapuolten lähtökohdat ja edellytykset ovat eriarvoiset.*

4. Energiapolitiikka

Energiapolitiikan tavoitteita ovat kohtuuhintaisen energian riittävyden turvaaminen kaikissa olosuhteissa, sen säästeliäs, tehokas ja taloudellinen käyttö ja sen tuotantoon ja jakeluun liittyvien haittojen minimointi. Pitkällä tähtäyksellä on tavoitteena perustaa energiahuolto pääasiassa uusiutuviin luonnonvaroihin.

Käytettävissä olevat energiavarat ovat rajallisia. Tuotanto- ja käyttötekniikkaa tulee kehittää, jotta energiankäytön hyötysuhde kohoaa. Yksityissektorilla on säästön kannalta keskeistä kulutustottumusten muuttaminen.

Öljyä korvaavien energialähteiden käyttöönottoa on tehostettava. Erityisesti tulee edistää kotimaisten ja uusien energialähteiden käyttöön liittyvää tutkimustyötä.

Pääosa maamme energiasta tuotetaan tuontiraaka-aineella. Sen saanti on varmistettava pitkäaikaisin ostosopimuksin. Tämän turvaamiseksi on kehitettävä Suomen energiayhteistyötä naapurimaittemme Neuvostoliiton ja Pohjoismaiden kanssa.

Ydinteknologian kehitystä on seurattava siten, että päätösvalmius myös ydinvoiman lisärakentamiseen ensi vuosikymmenellä on olemassa.

Toimenpiteet:

- *eduskunnan käsiteltäväksi on saatettava valtakunnallinen energiapoliittinen ohjelma, jossa määritellään pitkän tähtäyksen strategia, joka ottaa huomioon sekä ympäristöhaittojen minimoimisen että kansantalouden kasvun turvaamisen*
- *sähkön ja lämmön yhdistettyä tuotantoa yhdyskuntien kaukolämpövoimaloissa ja teollisuuden vastapainevoimaloissa on toistaiseksi lisättävä*
- *energian säästämistä ja taloudellista käyttämistä on edistettävä tutkimus- ja valistustoiminnalla sekä tariffipolitiikalla*
- *energian hinnoittelussa pyritään kustannusvastaavuuteen, jota käyttäen vaikutetaan erityisesti valintoihin eri liikennemuotojen ja kotitalouksien eri lämmitysjärjestelmien välillä.*

5. Aluepolitiikka

Kokoomuslainen aluepolitiikka on, ongelmiin koko maassa johtaneen vanhan aluepolitiikan sijasta, koko maan käsittävää rakennemuutospolitiikkaa. Päämääränä on edistää Suomen ja sen eri osien kehittymistä tietoyhteiskunnaksi, jossa työllisyys on turvattu ja kaikille

kansalaisille taataan asuinpaikasta riippumattomat tasa-arvoiset taloudelliset ja sivistykselliset elinolot. Aluepoliittisten toimenpiteiden painopiste on työn ja palvelujen saannin edistämisessä niillä alueilla, jotka ovat maan muita osia heikommassa asemassa.

Maamme eri alueet eroavat toisistaan luontaisten edellytystensä ja taloudellisen kehitysvaiheensa osalta. Alueiden erilaisuus on nähtävä voimavarana, jota on käytettävä maan eri osien kehittämiseksi niiden omien erityispiirteiden pohjalta.

Aluepolitiikan ei tule rajoittua vain taloudellisiin ja työvoimakysymyksiin, vaan sen tulee käsittää muutkin ihmisen elämisen laatua ja elinoloja koskevat kysymykset.

Aluepolitiikan perusta on koulutus-, tiede- ja teknologiapolitiikkaan panostamisessa. Korkeakouluissa on tutkimusta kehitettävä erityisesti niillä aloilla, joilla korkeakoululla on edellytyksiä saavuttaa kansainvälisestikin merkittäviä tuloksia. Rakennemuutosvaiheessa uuden teknologisen tiedon ja osaamisen tarve on suuri. Aluepolitiikan keinona on oleellista edistää teknologian siirtoa ulkomailta Suomeen sekä Suomen sisällä alueellisesti ja toimialalta toiselle.

Aluepoliittisiin toimenpiteisiin kuuluu myös pääkaupunkiseudun ongelmien poistaminen. Myönteisin tukitoimin, eikä rajoituksin ja rangaistuksin, on edistettävä erityisesti asuntotuotantoa ja liikenteen toimivuutta.

Alueellisen kehityksen ongelmat ovat vaikeimmat haja-asutusalueilla, taantuvilla teollisuuspaikkakunnilla ja eräissä Etelä-Suomen kaupunkikeskuksissa. Niillä väestön, palvelujen ja työpaikkojen tasapainoinen kehitys on häiriytynyt. Valtakunnan suuralueista ovat aluepolitiikan pääkohteita edelleen Pohjois- ja Itä-Suomi.

Tukitoimet tulee kohdentaa alueellisesti asukkaiden tosiasiallisten olojen perusteella, ei hallinnollisena, alueellisena tai tilastollisena tasajakona.

Kehitys riippuu yhä enemmän tuotannon, palvelujen, hallinnon ja asutuksen välisestä alueellisesta vuorovaikutuksesta. Tutkimus- ja koulutustoiminnan pitää tukea tätä vuorovaikutusta. Vuorovaikutusta tarvitaan myös eri alueiden välillä. Kaupungit tarvitsevat ympäröivää maaseutua ja maaseutu kaupunkeja.

Aluepolitiikan tulee edistää paikallista vuorovaikutusta talouselämässä, koulutuksessa ja palveluissa. Toimenpiteiden tulee vastata kunkin paikkakunnan tosiasiallista kehitysvaihetta, ei laajemman seudun keskimääräisiä oloja.

Ansiotyön saantia tulee pyrkiä edistämään asuinpaikasta riippumatta myös aluepolitiikan keinoja käyttäen. Ensi sijalla on koulutuksen joustava tarjonta paikallisten olojen ja tulevaisuudennäkymien mukaan. Työvoiman liikkuvuus on tärkeää, kun yhteiskunnan muutokset ovat nopeita.

Toimenpiteet:

- *nykyinen vyöhykeperusteinen aluepoliittinen lainsäädäntö on uudistettava alueiden sisäisen vuorovaikutuksen kehittämistä tukevaksi*
- *kuntien kantokykyluokitusta on uudistettava siten, että sen soveltaminen riittää takaamaan kuntien tasa-arvoisuuden niiden eroista riippumatta. Valtion*

rahoitusavustuksella on tuettava niitä kuntia, joissa verotettavan tulon taso on kohtuuttoman alhainen.

- erityisluottolaitosten ja teollisuuspiirien rahoitusta pienen ja keskisuuren yritystoiminnan tutkimus-, kehitys- ja markkinointitoimintaan on lisättävä painottaen tuen riskirahoitus-osuutta*
- valtionhallinnon päätösvaltaa on hajautettava kuntatasolle siten, että keskushallinnossa työskentelevän henkilöstön määrä vähenee*
- yritystoiminnan edistämiseen kehitysalueilla on käytettävä ensi sijassa yleisiä tukimuotoja. Selektiivisiä toimia on käytettävä hyvin harkiten, koska ne vaikuttavat paikallisten yritysten keskinäiseen kilpailuasetelmaan.*
- vähittäiskaupan sekä koulutus- ja liikennepalvelujen säilymistä haja-asutusalueilla on tuettava*
- muuttoliikettä ei tule pyrkiä estämään ylläpitämällä alueellista eriarvoisuutta yhteiskunnallisissa peruspalveluissa*
- rajakaupan lisäämistä tulee tietoisesti käyttää aluepolitiikan välineenä*
- taantuvien teollisuuspaikkakuntien kriiseihin on varauduttava suuntaamalla uudelleen ammatillista ja yrittäjäkoulutusta sekä aluepoliittista tukea osoittamalla*
- erityisvaluemenettelyä on uudistettava monipuolistamalla toimenpiteitä ja jakamalla elinkeinotoiminnalle kohdistettavaa erityisvaluemäärärahaa, jonka käytössä paikallisella tasolla olisi laaja toimivalta*
- on harkittava vapaan poisto-oikeuden määräaikaista käyttämistä vauhdittamaan investointeja rakennemuutoksista eniten kärsivillä paikkakunnilla*
- on pyrittävä lisäämään osatoimituksia ja alihankintoja saman alueen yrityksiltä alueellisen vuorovaikutuksen kiinteyttämiseksi*
- soveltuviin keskiasteen oppilaitoksiin on perustettava yrittäjätytönto varsinaisen ammattitutkinnon jatkeeksi ja varattava sen suorittaneille mahdollisuus edulliseen starttilainaan*
- valtakunnallisen tietoliikenteen maksuja on alennettava tavoitteena tasatariffi.*

6. Maatalouspolitiikka

Maatalouden tehtävänä on turvata riittävä elintarvikeomavaraisuus sekä laadultaan hyvät ja kohtuuhintaiset maataloustuotteet. Maa- ja metsätaloudesta toimeentulonsa saava väestö muodostaa myös oleellisen osan maaseudun runkoasutuksesta.

Tavoitteena on riittävä huoltokyky, kansallinen tuotteiden ja tuotannon tekijöiden omavaraisuus tuonnin häiriöiden varalta. Kansakunta ottaa maataloustuotannon omavaraisuudessa vakuutuksen, joka maksetaan kotimaisten tuotteiden hinnassa ja kausivaihtelut tasaavan ylituotannon markkinointikustannuksina.

Maataloutta tulee edelleen kehittää käyttäen tuotantopanoksia tehokkaasti ja kansantaloudellisesti tarkoituksenmukaisesti. Tuotannon tulee edelleen perustua yrittäjyyteen ja kooltaan taloudellisiin perheviljelmiin. Maatalouden tulee antaa viljelijöille muuta ammatissa toimivaa väestöä vastaava toimeentulo. Viljelijöiden koulutustason nostaminen tulee kehityksen myötä yhä tärkeämmäksi.

Osa-aikainen viljely muodostaa oleellisen osan myös tulevaisuuden maataloudesta ja palvelee maaseudun elinkelpoisuutta. Maataloustuotannon tuki on kuitenkin kohdistettava pääosin niille viljelijöille, jotka saavat varsinaisen toimeentulonsa maataloudesta.

Maatalouden velkautuminen on huolestuttavasti lisääntynyt. Tilanteen tekee vielä vaikeammaksi ylituotannon rajoittaminen, joka estää etenkin nuorempia viljelijöitä kasvattamasta tuotantoaan.

Vain joka toisen eläkkeelle siirtyvän tilalla tapahtuu nykyisin sukupolvenvaihdos. Elinkeinon vinoutunut ikärakenne saattaa johtaa jopa työvoimapulaan, ellei sukupolvenvaihdoksia pystytä helpottamaan. Eläkeikäisten viljelijöiden osuus on huomattava, joten 1990-luku on tältä osin ratkaiseva.

Toimenpiteet:

- *viljelijän tulonmuodostus tulee vastaisuudessakin hoitaa maataloustulolaki-järjestelmän avulla*
- *päätoimisten tilojen koon kasvaminen nostaa kannattavuutta. Maataloustuotannon normaalia rationalisointikehitystä ei tule jarruttaa. Myös osa-aikaviljely palvelee maaseudun elinkelpoisuutta.*
- *kesannointi on joustava lyhyen aikavälin menetelmä ylituotannon säätelyyn. Vapaaehtoinen metsittäminen on pitkävaikutteisempi keino, jota tulee tukea mm. verovapaudella.*
- *maatalouden ylituotanto on saatettava yleisesti hyväksyttäviin rajoihin. On selvitettävä maatalouden tuotantopanoksia toimittavan sekä jalostusta ja markkinointia harjoittavan teollisuuden ja kaupan hinnoittelu ja huolehdittava niiden kilpailun säilymisestä.*
- *maatalouden sosiaaliturva ja -palvelut tulee saattaa muun väestön oloja vastaavalle tasolle. Eläkkeellä olevien viljelijöiden toimeentulo tulee turvata eläkepoliittisin keinoin.*
- *on etsittävä toimivia vaihtoehtoja nykyiselle ennakkoperintöjärjestelmälle sukupolvenvaihdoksen yhteydessä*
- *maataloudesta on säilytettävä riittävä osuus kehitysalueilla*
- *maatalouden verotusta tulee kehittää siten, että verotus ohjaa tilakokonaisuuden kannalta tarkoituksenmukaisiin investointeihin. Verotuksessa on voitava nykyistä paremmin tasata perättäisten vuosien tulosta ja varautua sukupolvenvaihdokseen.*
- *maataloustuotannon jatkuvuus tulee turvata riittävällä viljan tuotantopanosten varastoinnilla*
- *maataloustuotteiden tuotekehittelyä ja markkinointia tulee lisätä*
- *pienien maatalouskiinteistöjen myyntiä koskevat rajoitukset on tarpeettomina poistettava*
- *tuotantomenetelmien tutkimiseen on suunnattava lisää voimavaroja*
- *maatalousopetuksen painopistettä on siirrettävä keskiasteelta ylioppilaspohjaiseen. Kattava jatko- ja täydennyskoulutus on järjestettävä. Neuvontaa on yhdistettävä maakunnallisiksi kehittämiskeskuksiksi.*

7. Metsäpolitiikka

Metsätalous on ulkomaankauppamme peruskiviä. Sen osuus on yhä yli kolmasosan vientituloista. Metsäteollisuus menestyy tulevaisuudessa vain turvaamalla korkeaan jalostusasteeseen, kasvavaan tietotaitoon ja jatkuvaan tuotekehittelyyn. Sen kustannusrakenteen ja puuraaka-aineen hinnan tehtaalla tulee mukautua kilpailijamaiden tasoon.

Metsien omistussuhteet ovat muuttumassa vähitellen elinkeinorakenteen muutoksen myötä. Yksityismetsät tuottavat pääosan metsäteollisuuden tarvitsemasta raaka-aineesta. Pienen tilakoon aiheuttamia haittoja vähennetään kehittämällä tilojen yhteistoimintaa. Tilojen pirstoutumista pyritään hidastamaan ohjaamalla kehitystä metsien moniomistuksen (esimerkiksi metsäosakeyhtiöt, metsäosuuskunnat, yhteismetsät) suuntaan. Metsätalous on edelleen oleellinen osa maatilataloutta. Metsäammattilaisten ja metsää hoitavien viljelijöiden asuminen lähellä työtilaisuuksia tukee samalla haja-asutuksen säilymistä.

Metsien terveyttä ja kasvua uhkaavat ilman kautta kulkeutuvat saasteet, jotka ilmenevät happamina sateina ja sitä kautta maan ja vesistöjen happamoitumisena. Niiden vaikutuksesta puun kasvu hidastuu ja niiden vastustuskyky tauteja, tuholaisia, pakkasta ja kuivuutta vastaan heikkenee. Kotimaisia saastepäästöjä on vähennettävä, ja vaikutettava ilmansaasteiden kaukokulkeutumiseen kansainvälisiä sopimuksia edistämällä.

Metsäalan tutkimusta on kehitettävä ja metsänkäsittelymenetelmät valittava harkitusti ja tutkittuun tietoon perustuen. Metsätalouden ensisijainen tehtävä on turvata puuntuotanto. Metsänhoidon on lisäksi turvattava metsä-ekosysteemi, metsien virkistyskäyttö, luonnontuotteiden hyödyntäminen ja maisemalliset arvot.

Toimenpiteet:

- *metsien säilymistä yksityishenkilöiden omistuksessa tulee edistää, ja uusimuotoisten yhteismetsien perustamista tulee edistää puuntuotannon tehostamiseksi*
- *metsänomistajien koulutusta on kehitettävä siten, että se ulottuu kattavasti myös ns. kaupunkilaismetsänomistajiin*
- *metsätuhojen syistä, torjunnasta ja seurannasta on hankittava riittävästi luotettavaa tutkimustietoa*
- *metsäverotusta kehitetään pinta-alaverotuksena siten, että se painottuu hakkuumahdollisuuksia sisältäviin kehitysluokkiin ja vastaa metsien keskimääräistä tuottoa varovaisuusperiaatteella*
- *metsätaloustilojen lainoitus-edellytyksiä, sosiaaliturvaa ja lisämaan saantia tulee parantaa*
- *energiapuun korjuu- ja polttomenetelmiä tulee kehittää*
- *metsänparannustoimia tulee jatkaa, jotta niihin sijoitetuista varoista saadaan kaikki hyöty*

5. SUOMI JA MAAILMA

Keskeiset kysymykset

Ihmiskunnan tulevaisuus riippuu ratkaisun löytämisestä kolmeen elintärkeään kysymykseen. Ensimmäisen niistä muodostavat ongelmat, jotka koskevat ekologista tasapainoa, luonnonvarojen riittävyttä, väestönkasvua ja ravinnon puutetta. Toinen on asevarusteluun liittyvä maailmanlaajuisen tuhon uhka. Kolmas kokonaisuus on kansainvälisen talousjärjestelmän haavoittuvuus ja rakenteellinen epäoikeudenmukaisuus.

1. Ulkopoliittikka

Suomen turvallisuuspolitiikan päämääränä on maamme kansallisen itsenäisyyden turvaaminen ja kansalaisten elinmahdollisuuksien varmistaminen. Etusija tässä työssä on ulkopoliitikalla, jonka tehtävänä on sopusoinnussa kansainvälisen hyvän kanssa edistää kansallisia etuja. Paasikiven-Kekkosen linjan nimellä tunnettu ulkopoliitikamme perussuuntaus pohjautuu Suomen ja Neuvostoliiton luottamuksellisiin suhteisiin, jotka perustuvat maiden sopimukseen ystävyydestä, yhteistoiminnasta ja keskinäisestä avunannosta. Ulkopoliitiikan välineenä on Suomen aktiivinen rauhantahtoinen puolueettomuuspolitiikka, jonka mukaisesti Suomen pyrkimyksenä on pysyttäytyä suurvaltojen välisten eturistiriitojen ulkopuolella ja pitää yllä hyviä suhteita eri maihin.

Tärkeimmällä sijalla Suomen ulkopoliitikassa on yhteistyö Neuvostoliiton kanssa, joka on osoittautunut molemmille osapuolille hyödylliseksi. Perinteinen pohjoismainen kanssakäyminen on niin ikään Suomelle välttämätöntä. Suomi on pysyvä ja myönteinen osa eurooppalaista järjestelmää, mikä näkyvästi ilmenee maanosamme turvallisuus- ja yhteistyöprosessissa. Maailmanlaajuiseen kanssakäymiseen Suomen on laajenevasti osallistuttava mm. Yhdistyneissä Kansakunnissa ja sen erityisjärjestöissä.

Kansallisen ulkopoliitiikan jatkaminen on myös tulevaisuudessa Suomen menestymisen perusta. Ulkopoliitikamme onnistuminen edellyttää, että mahdollisimman laaja tietoon ja vakaumukseen perustuva kansalaismielipide tukee harjoitettua politiikkaa. Tähän pääsemiseksi on ulko- ja turvallisuuspoliittista tietoa jaettava nykyistä enemmän ja jo peruskoulusta alkaen.

2. Kansainvälinen politiikka

Kansainvälisessä politiikassa vaikuttavat nykyään valtioiden ohella myös erilaiset aatteelliset, taloudelliset, ammatilliset ja uskonnolliset organisaatiot. Kommunikaatiomahdollisuuksien nopean kehityksen ja monimuotoistuvan vuorovaikutuksen takia kansainvälinen riippuvuus lisääntyy ja valtion merkitys sinänsä vähenee.

Valtiojärjestelmän kyky ihmiskunnan keskeisten ongelmien ratkaisemisessa on osoittautunut vähäiseksi. Sotilaallinen, aatteellinen ja taloudellinen kilpailu ja luonnonvarojen rajallisuus korostavat valtioiden välisiä erimielisyyksiä. Näistä aiheutuvien ristiriitojen sääntelyyn ja vastapainoksi on tarpeellista kehittää neuvottelujärjestelmiä ja yhteistyöfoorumeja.

Väkivallattomuus ja oikeudenmukaisuus ovat saavutettavissa sopimuksia ja sovittelujärjestelmiä kehittämällä. Muutos lähtee silti viime kädessä yksittäisestä ihmisestä, yksilön arvostusten ja toiminnan muutoksesta. Henkiseen kasvuun sisältyy ihmisoikeuksien toteuttaminen.

3. Ihminen maapallolla

Ihmisen toiminta maapallolla on jatkuvasti muuttanut luontoa. Olemme ehtineet tuhota jo monia eläin- ja kasvilajeja, luonnonmuodostelmia ja maaperän rikkauksia. Luonnonvarojen hyödyntäminen uhkaa o elämän jatkumista maapallolla. Jotkut uusiutumattomat luonnonvarat ovat ehtymässä, ja eräät uusiutuvatkin ovat paikoin vaarassa.

Luontoa yhä pahemmin uhkaavaa kehitystä ei ole mahdollista muuttaa olennaisesti ennen kuin teollisuusmaissa luovutaan nykyisestä tuhlaavasta elintavasta ja pitämästä nykyistä teollista yhteiskuntaa esikuvana myös kehitysmaille. Pyrkimys turvalliseen ja väkivallattomaan maailmaan on ulotettava koskemaan myös ihmisen suhdetta luontoon. Tuhoava ja riistävä luonnonvarojen käyttö on lopetettava.

Suomen tulee korostaa luonnonvarojen rajallisuuden, elinympäristön saastumisen ja kuluttajansuojelun ottamista huomioon kansainvälisessä taloudellisessa kilpailussa. Niiden aiheuttamat rajoitukset on sisällytettävä kansainvälisiin sopimuksiin, jotta piittaamattomuutta niistä ei käytetä kilpailukeinona.

4. Kansainvälinen turvallisuus

Kansainvälisen yhteistyöjärjestelmän tärkein tehtävä on estää ydinasein käytävä sota, joka johtaisi elämän tuhoutumiseen koko maapallolta. Tavoitteena on rakentaa luottamukseen ja yhteistyöhön perustuva turvallisuus, jonka säilyttäminen on kaikille edullisempaa kuin väkivaltaan turvautuminen. Pyrkimyksestä kansalliseen suojautumiseen tulee siirtyä kansainväliseen turvallisuuteen.

Aseriisunta ei koske pelkästään sotilasliittoja, vaan sen edistäminen ja hyöty kuuluvat yhtä hyvin sotilasliittoihin kuulumattomille maille. Kilpavarustelun laajentuminen avaruudessa tulee pysäyttää, samoin ydinaseiden leviäminen uusille valtioille. Ydinaseettomien vyöhykkeiden perustamiseen suurvaltojen turvallisuustakeiden varaan on pyrittävä kaikkialla.

Kehitysmaiden aseellinen varustautuminen on jatkuvasti voimistunut. Sitä lisäävät kehitysmaiden ongelmat, mm. usein epäjohdonmukaiset valtiolliset rajat, kiihtyvä kilpailu luonnonvaroista, sisäpoliittinen epävakaisuus ja yhteiskunnalliset ongelmat. Kansainvälisen asekaupan rajoittamiseen on pyrittävä sopimustietä.

Suomen tulee aktiivisesti pyrkiä löytämään aseidenriisuntaa edistäviä toimenpiteitä. Suomen tulee edelleen pyrkiä oman lähialueensa turvaamiseen edistämällä Pohjolan ydinaseettoman vyöhykkeen perustamista. Tärkeätä on myös viedä ETY-prosessissa sotilaallista liennytystä eteenpäin ja korostaa YK:n toimintaa maailmanlaajuisen aseriisunnan edistäjänä.

Kansainvälisen vuorovaikutuksen edistämiseksi tulee pyrkiä kansojen välisen ymmärryksen lisäämiseen. Tätä kautta vähenevät väkivaltaisiin konflikteihin ja terrorismiin johtavat erimielisyydet. Kansojen välinen rauha ja ystävyys ovat saavutettavissa vain kansalaisten tasolla, heidän tahtoonsa perustuen. Tätä tavoitetta voidaan edistää mm. rauhankasvatuksella.

5. Taloudellinen yhteistyö

Maailmantalous toimii pääasiassa läntisten teollisuusmaiden ehdoilla. Se riistää sekä kehitysmaita että luonnonvaroja. Teollisen kasvupolitiikan levittäminen kehitysmaihiin on murtanut niiden perinteisen kulttuurin ja talousrakenteen. Vaikka ihmisten elintaso kehitysmaissa onkin tällä tavoin saatu nousemaan, ero teollistuneisiin maihin yhä kasvaa.

Kansainvälisen taloudellisen yhteistyön perustana tulee olla kokonaiskuva maailman valtioiden riippuvuudesta toisistaan, jota ilmaisee myös YK:n hyväksymä julistus uudesta kansainvälisestä talousjärjestyksestä. Maailman luonnonvarojen rajallisuus ja elinympäristömme yhteisyys ovat osa tästä riippuvuudesta. Suomen on toteutettava oikeudenmukaisuutta omassa ulkomaankauppapolitiikassaan monipuolistamalla taloudellisia suhteitaan kehitysmaithin. Suomen tulee harjoittaa pidättyvyyttä taloudellisissa suhteissaan maihin, jotka eivät tunnusta ihmisoikeuksia.

Euroopan maat ovat jääneet huipputekniikan kehittämisessä jälkeen Yhdysvalloista ja Japanista. Eurooppa on pirstoutunut liian useaksi markkina-alueeksi, jotta se voisi tarjota taloudellisen pohjan laajamittaiselle kehitystyölle. Siksi eurooppalaisten valtioiden tulisi lisätä taloudellista yhteistyötä ja poistaa kauppaa koskevat rajoitukset ja esteet. Suomen tulee edistää kansainvälistä talouden avoimuutta niin Euroopassa kuin maailmanlaajuisestikin ja osallistua eurooppalaiseen yhteistyöhön.

Suomen ja Neuvostoliiton välinen pitkän aikavälin talousohjelma luo hyvän perustan kaupallisen, teollisen ja tieteellis-teknisen yhteistyön laajentamiselle maiden välillä. Pohjoismaiden kanssa tulee edelleen kehittää tuote- ja toimialakohtaista sekä rahoitusmarkkinoita koskevaa yhteistyötä. Suomen tulee lisätä osallistumistaan kansainväliseen talous- ja teknologiayhteistyöhön puolueettomuuspolitiikkaansa noudattaen ja omat etunsa turvaten.

Taloudellisten riippuvuussuhteiden lisääntyessä avautuu myös Suomen kansantalous yhä alttiimmaksi maailmankaupan häiriöille. Taloudellinen päätösvalta tulee säilyttää käsissämme niin pitkälle kuin se on mahdollista ilman, että samalla eristäydymme kansainvälisestä yhteistyöstä. Ulkomaisten yritysten toiminnan laajentuessa maassamme rakennemuutos tulee nopeutumaan erityisesti heikoimmat edellytykset omaavilla tuotannon aloilla.

6. Omaehtoiseen kehitykseen

Kehitysmaiden kansantulo henkeä kohden on lähes kaksinkertaistunut parin viime vuosikymmenen aikana. Useat valtiot ovat päässeet myönteisen kehityksen alkuun. Talouskasvu on kuitenkin jakautunut epätasaisesti, ja sillä on ollut myös kielteisiä seurauksia.

Teollisuustuotteiden hintojen nousu suhteessa monien kehitysmaiden tyypillisiin vientiartikkeleihin on heikentänyt kehityksen edellytyksiä. Osin tämän seurauksena kehitysmaat ovat suuresti velkaantuneet. Niiden asemaa ovat myös heikentäneet talouskasvun hidastuessa teollisuusmaissa käyttöön otetut kaupan esteet kehitysmaiden teollista vientiä vastaan.

Kehitysmaiden tulevaisuuden edellytyksien luominen riippuu osaksi kansainvälisestä kehitysyhteistyöstä. Suomi on sitoutunut jo vuonna 1970 osoittamaan 0,7 prosenttia bruttokansantuotteesta julkiseen kehitysyhteistyöhön. Tämä lupaus on täytettävä viimeistään vuoden 1989 budjetissa.

Kehitysyhteistyön piiriin tulee ottaa entistä enemmän hankkeita, jotka parantavat saajamaan edellytyksiä kehittyä omalta perinteiseltä pohjaltaan. Vastaanottajalla tulee olla

suuri vapaus päättää avustuksen käytöstä, lahjamoitoisen ja monenkeskisen avun osuus tulee olla suuri ja varat tulee suunnata vähiten kehittyneisiin maihin.

Ympäristönsuojelun tarjoamat mahdollisuudet projekteissa ja niiden omat ympäristövaikutukset kohdemaassa on otettava nykyistä paremmin huomioon. Kehitysyhteistyöprojektien etu- ja jälkikäteisarviointiin tulee kiinnittää nykyistä enemmän huomiota. Suomen kahdenkeskiseen apuun suunnatut varat on keskitettävä siten, että kohdemaita ei nykyisestäään lisätä.

Kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyö kohdistuu valtiollista toimintaa paremmin välittömän avun tarpeessa oleviin ihmisiin. Se myös lisää kehitysyhteistyön resursseja ja kotimaista osallistumista. Julkista apua tulisikin ohjata entistä enemmän kansalaisjärjestöjen kautta.

Suomi ei ole kantanut riittävää vastuuta maailman pakolaisongelmasta. Tehokkainta on auttaa pakolaisia mahdollisimman varhaisessa vaiheessa lähellä alkuperäistä kotiseutua. Suomen tuleekin lisätä kehitysyhteistyössään kehitysmaiden humanitaarista avustamista. Suomen tulee myös nostaa asteittain maahamme vastaanotettavien pakolaisten määrää.

7. Maanpuolustus

Suomen turvallisuuspolitiikan ulkopoliittikkaa tukevana osana on alueellisen itsemääräämisoikeutemme turvaava puolustuspolitiikka. Puolustuspolitiikan tulee nojautua Suomen ja Neuvosto-liiton välisen yya-sopimuksen sisältämiin velvoitteisiin sekä sen luomiin edellytyksiin, ja siinä tulee ottaa huomioon Pariisin rauhansopimuksen asettamat rajoitukset.

Ulkoisen turvallisuutemme takaamiseksi on maan-puolustustahdon ja -kyvyn oltava riittävät. Puolustuspolitiikan kansalaiskasvatusta on laajennettava ja pyrittävä avoimeen keskusteluun maanpuolustuksen sisällöstä ja tavoitteista.

Puolustusvoimien voimavarat tulee mitoittaa siten, että se rauhan aikana kykenee valtioalueen valvontaan, alueellisen koskemattomuuden turvaamiseen ja puolustusvalmiuden ylläpitämiseen. Sodassa puolustusvoimien tehtävänä on voittaa aikaa turvallisuuspolitiikan päämäärät turvaaville ratkaisuille. Suorituskyvyn säilyttämistä uhkaa aseteknologian nopea kehitys, jonka takia tarvittavien varusteiden hinta nousee yleistä kustannustasoa nopeammin. Parlamentaariset puolustuskomiteat ovat käyttökelpoinen väline puolustustavoitteiden ja -menojen määrittelemiseksi.

Puolustusvoimien tulee edelleen rakentua yleiselle asevelvollisuudelle. Kutsuntaikää tulee laskea vuodella. On huolehdittava siitä, että varusmies- tai siviilipalvelusta suorittavien ja heidän huollettaviensa taloudellinen ja oikeudellinen asema turvataan. Naisille on tarjottava mahdollisuus vapaaehtoiseen koulutukseen, jossa opastetaan kriisiaikojen toimintaan. Siviilipalvelua on kehitettävä siten, että vankeustuomioilta vältytään.

Puolustusvoimien henkilökunnan työ- ja palvelussuhteen ehdot ja työolot on turvattava muita väestöryhmiä vastaavalla tavalla. Siviili-henkilökuntaa on käytettävä nykyistä enemmän, jotta varusmiespalvelu voi kokonaisuudessaan kohdistua maanpuolustustaitojen oppimiseen.

Yhteiskuntamme monimutkaistuminen lisää sen haavoittuvuutta. Kansalaisten elinmahdollisuuksien turvaamiseen on pystyttävä kaikissa tilanteissa. Poikkeusoloja koskeva lainsäädäntö tulee ajanmukaistaa mieluiten kriiseistä vapaana aikana.

Puolustusmateriaalin valmistuksen ja huollon tulee olla riittävän omavaraista. Alan teollisuuden elinvoimaisuus ja kehityspanoksen riittävyys on taattava valtion toimenpitein.

Väestönsuojelun merkitys on kasvanut, koska ydinsodan ja ydinvoimalaonnettomuuksien vaikutukset ulottuvat tuhansien kilometrien etäisyydelle. Myös tavanomaisten myrkytys- katastrofien varalta tarvitaan valmiutta väestön suojaamiseen. Väestönsuojelu tulee yhdistää rauhanaikaiseen pelastuspalveluun. Väestönsuojia on varattava riittävästi, ja ne on suunniteltava myös rauhanajan aktiivikäyttöön.